

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
Graduate School of
Social Sciences

RESİM VE BASKI SANATLARI
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Burak CEVİZ
162020017

2019

GİRESUN

T.C
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM VE BASKI SANATLARI ANABİLİMDALI

**TOKAT KALIP BASKI YAZMALARININ GELENEKSEL HALK
KÜLTÜRÜ VE PLASTİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

Hazırlayan: Burak CEVİZ

Danışman: Prof.Dr. Osman ALTINTAŞ

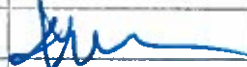

2019

GİRESUN

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 30 / 05 /2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-Baskı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Burak CEVİZ'in "Tokat Kalıp Baskı Yazmalarının Geleneksel Halk Kültürü Ve Plastik Açından İncelenmesi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 30 /05 /2019 tarihinde, saat 11:00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Dr. Öğr.Üyesi Adem YÜCEL	
Üye Danışman	Prof. Dr. Osman ALTINTAŞ	
Üye	Dr. Öğr.Üyesi Gülcan BAŞAR	

ONAY

.../...../2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik tezi olarak sunduğum “Tokat Kalıp Baskı Yazmalarının Geleneksel Halk Kültürü ve Plastik Açıdan İncelenmesi...” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/05/2019

(Yazar adı ve imza)

Burak CEVİZ

ÖN SÖZ

“Yüksek bir insan topluluğu olan Türk Milleti'nin tarihi bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

Baskı yazmacılığında estetik; duygu ve düşüncüyü anlatır ve kültürel mirasımızın bir parçasıdır. Türk sanat tarihi içerisinde Tokat kalıp baskı yazmacılığı; el ile çizilerek, kızılçam, ihlamur, armut kalıplara oyulan ve bu kalıpların bez kumaş üzerine desenlenmesi tekniğidir. Günümüzde bazı eski desen kalıpları unutulmuş bazıları da unutulmaya yüz tutmuştur. Tokat kalıp baskı yazmacılığı ve kullanılan motiflerin plastik açıdan değerlendirilip incelendiği bu çalışmada, Tokat kalıp baskı yazmacılığının günümüze kadarki gelişimi ve değişimi incelenmiştir. Çalışmanın içeriği Tokat kalıp baskı yazma sanatının; motif, renk, baskı kalıp ve kompozisyon özellikleri, gelişim süreçlerinin değerlendirilmesi, plastik açıdan desen motifleri, kalıplar, işçiliğin ele alınıp incelenmesi şeklindedir.

Geçmişten günümüze gelen kalıp baskıları, halk mimarîsi eserleri olan camiiler, şadırvanlar, mezar taşlarındaki desenler ile diğer farklı desenlerden (*Tokat iline ait halk sanatları olan kalem işleri, ahşap oymacılığı, mimarî yapılarda kullanılan mermer tavan süslemeleri vb.*) yöresel olarak etkilenmiştir.

Çalışmamın başlangıcından bitişine kadar fikirleriyle beni yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Osman ALTINTAŞ'a katkı ve desteğini esirgemeyen değerli hocam öğretim görevlisi Cem ÇALIŞ'a, araştırmam sırasında bilgisini ve desteğini eksik etmeyen Dr. Öğr. Üyesi Şevki BABACAN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, koleksiyonunu açıp bana verilerim için kaynak oluşturan kalıp ustası Yasemin ERTAŞTAN'a şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım sırasında desteğini ve yardımını esirgemeyen Recep BALCI ve sevgili ablam Mevlüde CEVİZ, kardeşim Abdulhalik CEVİZ ile anne ve babama da maddi ve manevi desteklerinden ötürü bütün kalbimle teşekkürlerimi sunarım.

Burak CEVİZ

Giresun, 2019

ÖZET

Tokat kalıp baskı yazma sanatının; motif, renk, baskı kalıp ve kompozisyon özelliklerini belirleyerek halk kültürü ile plastik açıdan ele alınıp değerlendirildiği bu çalışma bu sanat dalı konusunda ilgili literatüre katkı sağlanmak amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışma, 2018-2019 yılları arasında Tokat ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ‘‘doküman analizi yöntemi’’ kullanılmıştır. Tokat elvan yazmaları, 13 tane olmasına rağmen 10 tanesine ulaşılmış, 3 tane yazma ve kalıp örneğine ulaşılamamıştır. Değişik yöre kalıplarıyla Tokat’ta basılan elvan yazmalarından ise 14 tane olmalarına rağmen 10 tane yazma ve kalıp örneğine ulaşılarak bunlar çalışmaya konu edilmiştir. Halk kültürü ve plastik açıdan incelediğimiz 14 tane kalıp baskı ile ahşap oymacılığı, taş mermer oymacılığı, kalem işlerinin birbirlerine ana merkezler olarak; ritim, denge, renk, şekil yönünde kompozisyon sağladığı ve benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Sonuçta literatüre katkı sağlayıp unutulmaya yüz tutmuş Tokat kalıp baskı tekniğine ait ürünlerden bir derleme sunduğumuz bu tez çalışması ile bazı motiflere de ulaşılmamıştır. Bu konuda gelecekte araştırma yapacaklara bizim ulaşamadığımız bazı örneklerle ilgili yeni çalışmalar yapmaları tavsiyesinde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Tokat yazmacılığı, Kalıp baskı, Motif ve desen

ABSTRACT

This study aims at contributing to literature in two ways. The former, the study determines motif, colour, printing mould, and composition attributes of Tokat slapping. And then, the study evaluates Tokat slapping in terms of public culture and plasticity.

This study was conducted between 2018-2019 in Tokat. Document analysis method was used in the study. Although Tokat Elvan yazma are 13, only 10 of them has been found and, 3 yazma and coupon template could not be found. The study investigated 10 different Tokat Elvan yazma within 14. The study was showed and found composition and similarities between wood carving, stone marble carving kalem işi, and works in terms of rhythm, equilibrium, colour, and shape

As a result, the study could not be found some motifs in Tokat slapping. However, the study contributes to literature by compiling various types of Tokat slapping which was sunk in oblivion. The study advises to future researchers to make research about another uninvestigated Tokat slapping motifs.

Key Words: Tokat slapping, pattern printing, motif, pattern

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
RESİMLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	ix
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın önemi	2
1.4. Araştırmanın sınırlılıkları	2
TANIMLAR	3
İKİNCİ BÖLÜM	
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Geleneksel Halk Kültürü	5
2.1.1 Tokat'ın Tarihsel Gelişimi	8
2.1.2 Yazmacılığın Anadolu'da Gelişimi	9
2.2. Tokat Kalıp Baskı Ve Yazmacılığı	10
2.2.1. Kalıp Oymacılığı	11
2.2.1.1. Kalıp Oymada Kullanılan Ağacın Özellikleri	11
2.2.1.2. Motifin Kalıba Aktarılması	12
2.2.1.3. Kalıp Oymada Kullanılan Araçlar ve Kalıp Oyma	13
2.2.1.4. Kalıp Örnekleri	16
2.3. Yazma Yapma Teknikleri	30
2.3.1. Kalem İşi Yazma	30
2.3.2. Kalıp-kalem yazma	30
2.3.3. Kalıpla yazma	31
2.3.3.1. Kara kalem	31
2.3.3.2. Elvan işi	31
2.3.3.3. Daldırma yazma	32
2.4. Tokat Yazmalarında Kullanılan Renkler	32

2.5. Tokat Yazmalarında Kullanılan Boyalar	33
2.5.1. Bitkisel Boyalar:.....	34
2.5.2. Hayvansal Boya (purpur):.....	34
2.5.3. Kimyasal Boyalar:	34
2.6. Yazma Basma Teknikleri.....	35
2.7. Renk Ve Desenlerine Göre Tokat Yazmaları.....	37
2.8. Motif Örnekleri.....	39
2.9. Yazma Örnekleri	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	52
3.1. Araştırmanın Yöntemi	52
Evren ve Örneklem.....	52
3.2. Veri Toplama ve Veri Analizi Teknikleri.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. TOKAT KALIP BASKI YAZMACILIĞININ İNCELENMESİ	54
4.1.1. Asma Yaprağı.....	54
4.1.2. Tokat Elmalısı	56
4.1.3. Tokat Yarım Elmalısı	58
4.1.4. Tokat Kirazlı (Fındıklı)	60
4.1.5. Tokat İçi Dolusu.....	62
4.1.6. Tokat Beşlisi.....	64
4.1.7. Tokat Üzümlüsü (Tokat Morlusu).....	66
4.1.8. Purket (Plaka)	68
4.1.9. Kaşık Sapı.....	70
4.1.10. Kaynana Yumruğu	72
4.1.11. Evişi	74
4.2. DEĞİŞİK YÖRE KALIPLARIYLA TOKAT'TA BASILAN ELVAN YAZMALAR.....	76
4.2.1. Çengelköy.....	76
4.2.2. Fulyalı	78
4.2.3. Horoz Kuyruğu.....	80
4.2.4. Kandilli.....	82
4.2.5. Cingoloz.....	84
4.2.6. Kestaneli.....	86
4.2.7. Drama.....	88

4.2.8. Laleli	90
4.2.9. Kilitli.....	92
4.2.10.Sinekli Hamamiye.....	93
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. TOKAT KALIP BASKI YAZMACILIĞININ HALK KÜLTÜRÜ ve PLASTİK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	95
5.1. Cingoloz-Mezar Taşı	95
5.2. Kaynana Yumruğu- Tek Kulplu (Bezemeli) Testi.....	97
5.3. Tokat İçi Dolusu- Lahit.....	99
5.4. Tokat Fındıklısı-Nalın (ahşap-gümüş)	101
5.5. Evişi- Takyeciler Camii	103
5.6. Horoz Kuyruğu-Papaz Kürsüsü	105
5.7. Çengelköy-Ulu Camii Tavan İşleme	107
5.8. Kandilli- Kalem işi	109
5.9. Tokat Beşlisi- Latifoğlu Konağı Ahşap Oyma	111
5.10. Fulyalı-Ahşap Beşik.....	113
5.11. Horoz kuyruğu Kenar suyu-Kalem işi	114
5.12. Kalem işi Mihrap – Kestaneli	115
5.13. Drama-Kubbe Kalem işi	117
5.14. Yarım elmalı – Yöresel halk kıyafeti	119
SONUÇ VE ÖNERİLER	121
ÖZ GEÇMİŞ	123
KAYNAKÇA.....	124

RESİMLER DİZİNİ

Fotoğraf 1: Ihlamur kütükleri Burak Ceviz (Kaynak Tokat Müzesi)	12
Fotoğraf 2: Oyma aletleri Burak Ceviz (Kaynak Tokat Müzesi)	14
Fotoğraf 3: Bereket Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	16
Fotoğraf 4: Drama Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	17
Fotoğraf 5: Kılçıklı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	18
Fotoğraf 6: Yaprak Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	19
Fotoğraf 7: Püskül ve kenarı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	20
Fotoğraf 8: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	21
Fotoğraf 9: Gül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	22
Fotoğraf 10: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	23
Fotoğraf 11: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	24
Fotoğraf 12: Papatya Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	25
Fotoğraf 13: Kirazlı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	26
Fotoğraf 14: Zambak Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	27
Fotoğraf 15: Laleli Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	28
Fotoğraf 16: Hitit Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	29
Fotoğraf 17: Armutlu Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	39
Fotoğraf 18: Purket Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	39
Fotoğraf 19: Ev işi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	40
Fotoğraf 20: Elmalı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	40
Fotoğraf 21: Kılçıklı süs Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	40
Fotoğraf 22: Karanfil Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	40
Fotoğraf 23: Püskül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	41
Fotoğraf 24: Papaz kenarı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	41
Fotoğraf 25: Gül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi).....	41
Fotoğraf 26: İçi boş motif Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)	41
Fotoğraf 27: Plaka yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	42
Fotoğraf 28: Yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	43
Fotoğraf 29: Aynalı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	44
Fotoğraf 30: Yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	45
Fotoğraf 31: Siyah karakalem yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)....	46

Fotoğraf 32: Saatli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	47
Fotoğraf 33: Kolan yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	48
Fotoğraf 34: Beyaz karakalem yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)...	49
Fotoğraf 35: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	50
Fotoğraf 36: Kandilli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	51
Fotoğraf 37: Asma yaprağı yazmaları Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)...	54
Fotoğraf 38: Asma yaprağı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	55
Fotoğraf 39: Tokat elmalısı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	56
Fotoğraf 40: Tokat elmalısı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	57
Fotoğraf 41: Tokat yarım elmalısı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	58
Fotoğraf 42: Tokat yarım elmalısı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	59
Fotoğraf 43: Fındıklı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	60
Fotoğraf 44: Fındıklı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	61
Fotoğraf 45: Tokat içi dolusu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	62
Fotoğraf 46: Tokat içi dolusu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	63
Fotoğraf 47: Burak Ceviz (Türker, 1993: 26).....	64
Fotoğraf 48: Tokat beşlisi kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	65
Fotoğraf 49: Tokat üzümlüsü yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	66
Fotoğraf 50: Tokat üzümlüsü kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	67
Fotoğraf 51: Purket yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	68
Fotoğraf 52: Purket kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	69
Fotoğraf 53: Kaşık sapı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	70
Fotoğraf 54: Kaşık sapı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	71
Fotoğraf 55: Kaynana yumruğu yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan) .	72
Fotoğraf 56: Kaynana yumruğu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan) ..	73
Fotoğraf 57: Evişi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	74
Fotoğraf 58: Ev işi kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	75
Fotoğraf 59: Çengelköy yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	76
Fotoğraf 60: Çengelköy kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	77
Fotoğraf 61: Fulyalı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	78

Fotoğraf 61: Fulyalı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	79
Fotoğraf 63: Horoz kuyruğu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	81
Fotoğraf 64: Kandilli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	82
Fotoğraf 65: Kandilli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	83
Fotoğraf 66: Cingoloz yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	84
Fotoğraf 67: Cingoloz kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	85
Fotoğraf 68: Kestaneli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	86
Fotoğraf 69: Kestaneli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	87
Fotoğraf 70: Drama yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	88
Fotoğraf 71: Drama kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	89
Fotoğraf 72: Laleli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	90
Fotoğraf 73: Laleli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	91
Fotoğraf 74: Kilitli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	92
Fotoğraf 75: Sinekli hamamiye yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan) .	93
Fotoğraf 76: Sinekli hamamiye kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)...	94
Fotoğraf 77: Cingoloz Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	95
Fotoğraf 78: Roma dönemi stel Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)	95
Fotoğraf 79: Kaynana yumruğu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	97
Fotoğraf 80: Tokat Tek Kulplu (Bezemeli) testi 19-20. Yüzyıl Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	97
Fotoğraf 81: Lahit roma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	99
Fotoğraf 82: Tekne roma önemi Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	99
Fotoğraf 83: Tokat içi dolusu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	99
Fotoğraf 84: Nalın Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	101
Fotoğraf 85: Nalın Burak Ceviz (Tokat müzesi)	101
Fotoğraf 86: Fındıklı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	101
Fotoğraf 87: Ev işi Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	103
Fotoğraf 88: Takyeciler camii şadırvan Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Takyeciler camii).....	104
Fotoğraf 89: Papaz Kürsüsü Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	105
Fotoğraf 90: Papaz kürsüsü Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	105
Fotoğraf 91: Horoz kuyruğu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	105

Fotoğraf 92: Ulu camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)	107
Fotoğraf 93: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)	107
Fotoğraf 94: Çengelköy Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	107
Fotoğraf 95: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)	109
Fotoğraf 96: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)	110
Fotoğraf 97: Kandilli Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	110
Fotoğraf 98: Latifoğlu Konağı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)	111
Fotoğraf 99: Latifoğlu Konağı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)	111
Fotoğraf 100: Tokat beşlisi Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	111
Fotoğraf 101: Latifoğlu Konağı beşik Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)	113
Fotoğraf 102: Latifoğlu Konağı beşik Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)	113
Fotoğraf 103: Fulyalı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	113
Fotoğraf 104: Mahmutpaşa camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)	114
Fotoğraf 105: Mahmutpaşa camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)	114
Fotoğraf 106: Horoz kuyruğu kenar suyu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)	114
Fotoğraf 107: Mahmutpaşa Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)	115
Fotoğraf 108: Mahmutpaşa Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)	116
Fotoğraf 109: Kestaneli Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	116
Fotoğraf 110: Meydan Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Meydan Camii)	117
Fotoğraf 111: Meydan Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Meydan Camii)	117
Fotoğraf 112: Drama Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan).....	117
Fotoğraf 113: Yöresel halk kıyafeti Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	119
Fotoğraf 114: Yöresel halk kıyafeti Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi).....	119

Fotoğraf 115: Yarım elmalı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)..... 119

KISALTMALAR

vb.: Ve benzeri

TDK: Türk Dil Kurumu

vs.: Vesaire

M.Ö.: Milattan Önce

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Yazma, kumaş üzerine elle resmedilerek veya tahta kalıplarla basılarak desenlendirilmiş kumaşlara verilen isimdir (Kaya,1988, 9). Anadolu'da Tokat kendi çevresinin özelliğini taşıyan yazmaları ile tanınır. Günümüzde çeşitli sebeplerden dolayı yaşama savaşı veren el sanatlarında yazmacılık, geçmiş de olduğu gibi günümüzde de en güzel örneklerini Tokat'ta vermektedir (Türker, 1996,7).

Yazmacılık sanatı Tokat bölgesinde en eski el sanatlarından biridir. Alan yazın taramasında edinilen bilgilere göre Tokat kalıp baskı yazmacılığının halk kültürü ve plastik değerler açısından çalışmanın olmadığı tespit edilmiş bu nedenle, Tokat kalıp baskılarını konu edinmiş ve Tokat kalıp baskı yazmacılığının halk kültürü ve plastik değerler açısından değerlendirilmesi için yapılmıştır. Tokat kalıp baskı yazmalarının, kalıp ve yazma bir arada kullanılarak biçim, renk, şekil, form, kompozisyon ve plastik açıdan nasıldır, problem durumu üzerinden ele alınmıştır. Alanda görülen bu eksikliğin giderilmesi amacıyla "Tokat Kalıp Baskı Yazmalarının Geleneksel Halk Kültürü ve Plastik Açısından İncelenmesi" başlıklı tez hazırlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Tokat kalıp baskı yazma sanatının motif, renk, baskı kalıp ve kompozisyon özelliklerini belirlemek, bu sanat dalının gelişiminin nasıl bir gelişim süreci içerisinde ilerleyerek bugünlere geldiğini belirleyebilmektir. Tokat yöresinde yapılan baskı kalıp yazmacılığı sanatının kendine has yazma kalıp örneklerini ve özelliklerinin halk kültürü değerleri ve plastik değerler açısından

değerlendirip incelenmek amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaca bağlı olarak belirlenen alt amaçlar şunlardır:

Alt amaçlar:

1. Tokat kalıp baskı yazmacılığının teknik gelişimi açısından incelenmesidir.
2. Tokat kalıp baskı yazmacılığının halk kültürü, tarih ve plastik değerler açısından incelenmesi.
3. Tokat kalıp baskısının renk, baskı, motif ve kompozisyon açısından halk kültürüyle benzerlik var mı sorularının yanıtları aranmıştır.

1.3. Araştırmanın önemi

Tokat Kalıp Baskı yazmacılığı geçmişimizden beri süren gelen atalarımızın estetik duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Atalarımızdan bizlere kalan bu miras üzerinde ciddi bir şekilde üzerinde durmamız gerekir. Araştırmamda kullanılan motiflerin halk kültürü ve plastik açıdan tek tek ele alınarak değerlendirilmesi ve incelenmesi ile bu konuda araştırma yapanlara bir kaynak oluşturmak istenmiştir. Böylelikle bu ata mirasının gelecek kuşaklara aktarılması için yazılı bir doküman oluşturularak alan yazına katkı sağlanması bu çalışmanın önemidir.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma;

Tokat ili ve araştırmanın gerçekleştirildiği 2018-2019 yılı ile

Tokat Baskı Kalıp Yazmacılığı ile

Konuyu sınırlandıran Tokat iline ait halk kültürü sanatları ile

Tokat ilinin kendine ait yazma ve kalıp örnekleri ile

Çoğu unutulmuş ve terk edilmiş eldeki yazma ve kalıp örnekleri ile

Araştırmadaki Tokat elvan yazmaları ile

Değişik yöre kalıplarıyla Tokat'ta basılan elvan yazmalar ile sınırlandırılmıştır.

TANIMLAR

Elvan Yazma: Çok renklilik (polikromi) anlamındaki eski sözcük. Günümüzde figüratif nitelikte olmayan bir renk düzenini niteler ve az kullanılır (Erkan, 1990).

Halk Kültürü: Anadolu'da geleneksel yaşamı sürdüren toplulukların yüzyıllar boyunca kendi dil, kültür ve beğenileriyle oluşturup yaşattıkları kültürün ortak adıdır (Artun, 19).

Gergef: Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve (TDK).

Kontur: Resimde nesneyi belirgin gösteren çevre çizgisi (TDK).

Kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (TDK).

El sanatları: El tezgâhlarında bir yardımcı araç kullanarak yapılan işlerin hepsi (TDK).

İskarpela: Tahta, metal veya taşı işlemeye yarayan çelik araç (TDK).

Matkap: Tahta, maden, beton vb. sert maddeler üzerinde delik açmaya yarayan alet, delik açma aleti, delgi (TDK).

Mengene: Onarma, işleme, düzeltme vb. işlemlerin uygulanacağı nesneyi sıkıştırıp istenildiği gibi tuturmaya yarayan bir tür alet (TDK).

Testere: Ağaç, demir vb. şeyleri kesmeye yarayan, genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca çelik araç (TDK).

Ağaç tokmak: Ağaçtan yapılmış iri çekiç (TDK).

Törpü: Bir şeyin yüzündeki pürüzleri gidermek, düzgünleştirmek için kullanılan kısa, ince, pürtüklü ege (TDK).

Rende: Tahta yüzeyleri pürüzsüz duruma getirmek, biçim vermek için marangozların kullandığı araç (TDK).

İşkence: Vidalı bir tür sıkıştırma aracı (TDK).

Keser: Tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç (TDK).

Zımpara: Çok sert alümin billurları kapsayan ve aşındırıcı olarak kullanılan doğal kaya (TDK).

Serigraf baskı: İpek Baskı- Şablon Baskı- Elek Baskı diye de anılan serigrafı, tekstil sanayiinde, grafik sanatlarda ve baskı resim çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bir baskı tekniğidir (Pektaş, 1990).

Söktürme, Ağartma: Doğal katışıkların fiziksel ya da kimyasal araçlarla giderilmesi sonunda rengin açılması, aklaşması (TDK).

Stilize: karakteri kaybolmadan basitleştirilerek tezyini ve şematik hale sokulmuş biçim ya da motif. Üslüplaştırılmış demektir (Sanat Terimleri Sözlüğü, 1966, 107).

Stel: Atik Çağ'da mezar taşı (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 3, 1696).

Perspektif: Nesnelere bir yüzey üzerine görüldükleri gibi çizme sanatı (TDK).

Stabil: Dayanıklı, sağlam (TDK).

Kontrast: Zıt renk.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Geleneksel Halk Kültürü

Kültür, insan türüne özgü, bilgi inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelere, toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumsal yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve tinsel ürünlerini kapsamına alır (Tanrıkulu, 2014, 50).

Kültür; bir milletin, tarih boyunca biriktirdiği, maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bir toplumun kültürü; toplumun tarihini, geçmişini, bireylerin yaşam tarzını, geçinme ile ilgili ekonomik faaliyetlerini, dinlenme, eğlence ve dini hayatlarına ayrılan kısımlarını içermektedir (Er ve Hünerel, 2012, 180-181). Belirli bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan ve birbirine aktarılan bilgi, tavır ve davranış kalıplarının hepsinin de toplamıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2012, 95). Bir başka ifadeyle bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünüdür (Özey,2014, 4). Bu amaçla, ulusların geçmişlerini geleceğine bağlayan en önemli köprülerden birisi de kültürel varlıklarıdır. Kültür varlıkları, el sanatları içerisinde önemli bir yere sahiptir. El sanatlarında çeşitlilik gösteren ve buna bağlı olarak üretilen eserler, bir bütün olarak kültürün ürünüdür ve doğrudan doğruya insan ile ilgili olduğundan, insanın yaşam biçimini yansıtan göstergelerdir (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

Üretilen, sürdürülen, sözlü ve yazılı olarak gelecek kuşaklara geçirilen, örgün olamayan ve geleneksel alanlarda biriken ortak değer, davranışlarla yaşayış kalıplarının bütünüdür. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi halk kültürü geçmişle geleceği birbirine bağlayarak, davranış kalıpları ve uygulamalarından oluşmaktadır. Bir kültüre ait olmanın sözel ve geleneksel bütün yönlerini içerdiği gibi aynı

zamanda bir toplumun hafızası olarak geçmişle geleceği birbirine bağlamaktır (Kutlu, 2009,15).

Halk kültürü; dil, kültür, duygu, düşünce ve algılarıyla oluşan yaşantıların geçmişten günümüze gelen, toplum, insan ve doğayla birlikte şekillenmiştir. Kültür, insanlığın ortak hazinesidir. Her millet ve her uygarlık dil, kültür, tarih hazinesiyle dünyadaki yerini alır. Bireylerin kökleşmesi ve toplumsallaşması, bu hazine içerisinde gerçekleşir. Halk kültürü ürünleri halk içinde biriktiği için halkın kültür yapısını ve dokusunu ortaya koyar. Halk kültürü, uygarlıkların yaratıcısı olan insanların kimlik ve kişilik özelliklerinin belirleyicisidir (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

Milletleri diğer milletlerden ayıran belirleyici özellikleri kendi içerisinde oluşturulan halk kültürü ve sanatıdır. Anadolu kültürünün çeşitliliği halk kültürüne ve sanatına büyük bir zenginlik kazandırmıştır (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

Kültürün kaynağını oluşturan halk kültürü hem ilgili toplumla hem de uluslararası düzeyde diğer kültür çevrelerine önemli katkılar sağlayan alanlardan biri de el sanatlarıdır (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

Bozkurt (1995) çalışmasında el sanatlarını; düşüncelerin, amaçların, duyguların, durumların ya da olayların, deneyimlerden yararlanarak, beceri ve düş gücü kullanılarak ifade edilmesine ya da başkalarına iletilmesine yönelik yaratıcı faaliyetler olarak tanımlamıştır (Ok,2015, 12).

Birçok tarih devirlerine sahne olan Tokat, doğu-batı ve kuzey-güney arasında ulaşımı sağlayan önemli yolların kavşağı olmuştur. Bu konumundan dolayı zanaatçı çeşitliliği bakımından oldukça zengindir (Ok, 2015, 12). Geçmişten geleceğe taşınan el sanatları, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayat stilini yansıtan kalıcı ve anlamlı dokümanlar arasında yer almaktadır. El sanatları gelenek ve göreneklerimizin, örf ve adetlerimizin yaşam tarzımızın gelecek nesillere taşınmasında büyük önem taşımaktadır. Farklı kültürlerin bütün özelliklerini sergileyen zengin ve gizli bir hazinedir (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

İnsanlar örtünmek, korunmak ve beslenmek amacıyla yaptıkları araç gereçler el sanatlarının ilk örnekleridir. Sonraları değişen çevre şartlarına göre el sanatları; ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal özelliklerini ve kültürel kimliklerini yansıtarak “geleneksel” özelliklerini kazanmış ve binlerce yıllık tarih süzgecinden

geçen çeşitli uygarlıkların kültürel mirasıyla, kendi öz benliklerini birleştirerek özgün bir mozaik oluşmuştur (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

El sanatları bütün halk sanatları gibi, bir üslubun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleridir. Kültürümüzün gelişmesinde sanat dallarının özellikle el sanatlarının büyük katkısı olmuştur. El sanatları, bireylerin bilgi ve becerisine dayanan toplumun kültürünü yansıtan ve eserlerini yapan ürünler ortaya çıkarandır (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

El sanatları ürünleri; üretildikleri bölgenin coğrafi özellikleri, ekonomik olarak ucuz ve kolay elde edilebilen hammaddeler gibi etkenlere bağlı olarak bölgeden bölgeye farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle çok çeşitli el sanatları yapıtlarıyla geniş bir yelpazeye sahip olan Anadolu'nun her bölgesinde farklı özelliklerden el sanatları yapıtları görmekteyiz. Anadolu kültürünün bolluğu halk kültürü ürünlerine büyük bir çeşitlilik sağlamıştır. El sanatları, ustadan çırağa, babadan oğula, anneden kızına aktarılan yaşayan bir gelenektir (Er ve Hünerel, 2012, 180-181).

El sanatlarının kullanım alanları oldukça geniştir. Günlük kullanılan eşyalarda el sanatlarının kullanım alanı ve oluşumu usta çıkarak ilişkisinde herhangi bir plan olmaksızın gelişmektedir. Kişinin ortaya çıkardığı ürün o kişinin zevkini yansıtır. Ayrıca o anki çevresel ve ruhsal faktörler de etkili olmaktadır (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,12).

El sanatları süsleme ve dekorasyonda kullanılmaktadır. Bu alanda kullanılan el sanatları hem ihtiyaca göre hem de estetik açıdan düşünülerek yapılmaktadır (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,12).

El sanatlarında kullanılan motifler, nakışlar ve renkler duyguları ifade eden semboller olmuşlardır. Bu nedenle el sanatlarında kullanılan her motifin simgesel bir anlamı vardır. El sanatı ürünlerinde kullanılan motifler toplumların geleneklerine göre farklılık göstermektedir. Motifler belli kültürel kurallara ve inançlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ürünlerde kullanılan motiflerin temelinde toplumun coğrafi yapısı etkili olmuştur (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,12).

Genel olarak el sanatlarında birçok motif kullanılmaktadır. Kullanılan bu motifler yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Ama sanatlarda ortak olan motif

anlamları vardır. Anlatılmak istenen yörelerde farklı sembollerle ifade edilse de anlatılmak istenen aynı şeydir. Yani evlenmek istediğini dile getiremeyen genç kız bunun anlatmak için işlediği ya da ördüğü bir el sanatında motifle dile getirir. Bu bazı yörelerde ‘saç bağı motifi’ olarak karşımıza çıksa da yine aynı anlamı taşıyan başka bir yörede ‘sandıklı motifi’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşk, sevgi, özlem, hasretlik, çocuksuzluk, mutluluk, savaş, barış, kavga vs. birçok konu el sanatlarında sembolleşerek motiflere dönüşmüş ve nesilden nesille aktarılmıştır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,12).

Yazmacılık, elle çizilerek ya da ağaç kalıplarla basılarak uygulanan bir kumaş desenleme tekniğidir ve geleneksel el sanatları içinde önemli bir yere sahiptir (Tezel, 2009, 27). Yazmacılık, pamuklu veya nadiren ipek kumaş üzerine kalem diye tabir edilen fırça, kalıp-kalem veya kalıp ile yapılan kumaş desenleme sanatıdır. Bu el sanatıyla desenlemiş kumaşlara ‘yazma’, sanatçıya da ‘yazmacı’ denir. Yazmacılık sanatının tarihine bakıldığında başlangıç zamanın tam olarak bilinmediği ancak Orta Asya Türklerince milattan önceki dönemlerde bilindiği varsayılmaktadır (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 14-15).

Günümüzde Bartın’da Yazmacılık sanatı bitmektedir. Yazmacılık sanatıyla uğraşan birkaç usta kalmıştır. Bartın’a özgü desen ve motifler hazırlanarak Tokat iline gönderilmekte ve filim, kalıp baskı tekniği ile basılan yazmalar Bartın’a gönderilerek bölge halkına satılmaktadır. Kalıp oymacılığındaki zanaatı ile ün salmış ustaların başında Tokat’ta yetişen, ıhlamur ağacından oyduğu kalıplar ile Osman Laleci gelmektedir. Ali Sertoğlu, Ahmet Fındıkçioğlu, Ünal Sulugöl de bu sanatta uzman olmuş ustalardır. Bugün ise bu kalıpları Tokat’ta bulunan Ünal Usta hazırlamaktadır. Bu ustaların hazırladıkları kalıplar Kapalıçarşı’da turistlere satılarak yok olmaktadır (Tezel, 2009, 29).

2.1.1 Tokat’ın Tarihsel Gelişimi

Tokat İl’i Anadolu tarihinin en eski çağlarında bile tanınmış bir yerdir. Geniş ovalar ve bunların arasında korunmaya elverişli sıra dağların bulunuşu daha ilk zamanlarda insanların yerleşmesine elverişli bir durum göstermektedir (Tokat İl Yılığ 1967, 28).

M.Ö. 4000 yıllarından başlayarak, 14 devlet ve birçok beyliğin yaşadığı ve egemen olduğu Yeşilirmak havzası içinde için de yer alan Tokat, Karadeniz kıyılarının dar ve nemli, İç Anadolu'nun geniş ve kuru alanlarından, dağ sıralarıyla kendini doğal olarak soyutlayan, geniş ve sulak vadiler ve geçitlerden oluşan bereketli alanların orta yerinde bulunmaktadır (T.C. Tokat Valiliği 1998, 21). Yerleşim tarihi Hitit, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini kapsayan Tokat kenti, 5 bin yıllık medeniyet tarihine sahiptir (Türker, 1996,1).

Tokat birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihî gizemli güzelliğini barındıran Anadolu'da önemli bir ekonomi ve kültür şehridir. Evliya Çelebinin seyahatnamesinde övgüyle bahsetmiş olduğu Tokat'ın bağ ve bahçeleri ve Tokat insanının ehl-i keyif bir yaşama sahip oluşu İngiliz Diplomat Sir Gore Ouseley'in de dikkatini çekmiştir ki Ouseley, eserinde 'Beybağı kervan yolundan Tokat'(1812) isimli gravüründe esere yer vermiştir (Özgen, 2017,22). Tokat'a özgü küçük el sanatlarından ve kalan örneklerden yazmacılık, halıcılık, Kızık kilimciliği, bakırcılık pirinç ve tunç işleriyle ilgili mutfak araçları ve kuyumculuk işleri günümüzde de yapılmaktadır (Barışık, Şimşek, Yayar, Kılınç, 2016,13).

2.1.2 Yazmacılığın Anadolu'da Gelişimi

En eski el sanatlarından olan yazmacılığın kökenine ilişkin kesin bilgiler yoktur. Bu sanatın Hindistan'dan yayıldığını ve Mısır kökenli olduğunu ya da Orta Asya'dan kaynaklandığını savunanlar vardır (Türker, 1996,1).

Yazmacılık çok eskiden beri dokuma sanatı ile beraber gelişen, insanoğlunun süsleme ve süslenme ihtiyacı ile başlamış ilk el sanatlarından biridir. Bu el sanatının dünya üzerinde ilk görünüşü, mum ve topraktan yapılan dekoratif kalıplarla veya elle boyayarak kumaşın süslenmesi biçiminde olmuştur (Türker, 1996,1).

Anadolu'da Çatalhöyük arkeoloji kazılarında (M.Ö.7000) Hitit sanatına ait eserler arasında pişmiş kilden çok sayıda mühür biçiminde kalıplar ortaya çıkarılmıştır. Bu kalıplarla bitkisel boya kullanılarak baskı yapıldığı kanıtlanmıştır. Bunlar helezoni ve dört yapraklı çiçek motifleri olup halen Hitit Müzesi'nde bulunmaktadır (Kaya, 1988, 44).

Çatalhöyük kazılarında ele geçen buluntular arasındaki mühürlerin, baskı ile yapılan yazmacılığın ilk ipuçları olduğu zannedilmektedir. Günümüze ulaşan en eski Türk yazma örnekleri 16. Yüzyıldan kalmıştır. Anadolu'da özellikle Tokat, Kastamonu, Bartın, Gaziantep ve Diyarbakır'da gelişen yazmacılık, 17. Yüzyılda İstanbul'da en yüksek düzeye ulaşmıştır. 16., 17., 18. Yüzyılda özellikle İstanbul işi yazmalarda en güzel örneklerini vermiştir. Türk yazmacılık veya basmacılık sanatının en güzel örnekleri İstanbul yazmacılığına aittir. Bu konuda en eski bilgiler, III. Murat zamanında (1574-1579) İbrahim Paşa Sarayı'nda Şehzade IV. Mehmet'in sünnet düğünündeki geçitte 'basmacı esnafı' adını taşıyan minyatürde görülmektedir. Ayrıca 'Sürname' isimli el yazması eserde, basmacıların kalıplarla düz kumaşlar üzerine renkli şekillerle el baskısı yaptıkları anlatılmaktadır. Sarayın kullandığı kumaşlarda boya ile yapılan baskıların üzerine ayrıca altın veya gümüş motifler de basılırdı. Elde, Türk yazmacılık tarihine ışık tutacak buluntular olmasına rağmen, bu sanatın başlangıç yerinin ve zamanının kesin olarak tespiti güçtür (Kaya, 1988, 9).

2.2. Tokat Kalıp Baskı Ve Yazmacılığı

Türk sanatının geleneksel dallarından biride yazmacılıktır. Kalıp baskı yazmacılığı kumaş üzerine, çeşitli renkler, çeşitli boylarla kullanılarak ağaç kalıp ile basılan motiflerden gelişen kompozisyonlarla oluşturulan bir süsleme sanatıdır (Barışta, 1984, 195).

2.2.1. Kalıp Oymacılığı

Ahşap Kalıp Oyma Sanatı, Yazmacılık Sanatının tekniklerinden Kalıp Baskı Tekniğinin uygulanabilmesi için, ahşap malzeme üzerine istenilen desen oyularak kalıp oluşturulmasıdır (Açar, 2014,12).

Desenler, ağaç kalıplara kalıp ustasınca bir nakış gibi işlenerek oyulmaktadır. Kalıp oymacılığı sabır ve el becerisi isteyen bir sanattır. Tokat'taki ustalar arasında; "Herkes yazmacı olur ama kalıp ustası olamaz" sözü söylenmektedir. En güzel kalıplar ise sulak yerlerde yetişmiş ihlamur ağaçlarından oyulmaktadır. Ihlamur ağacı, yumuşak bir ağaç olması nedeniyle kalıpcılar tarafından en çok kullanılan ağaç çeşididir (Açar, 2014,12).

2.2.1.1. Kalıp Oymada Kullanılan Ağacın Özellikleri

Kalıplar, sulak yerlerde yetişmiş ihlamur ağacı kullanılarak yapılır. Ihlamur ağacı, yumuşak, kolay oyulabilen, dayanıklı, iyi boya tutan bir ağaç cinsi olduğundan kalıp hazırlamaya çok elverişlidir. Ihlamur ağacının gövdesi budaklı, yarı ve yaş olmaması gerekir. Fırınlanmış olanlar tercih edilir. Ağacı oyarken istenmeyen biçimde çatlama ve yarılmalar oluşmaz. Ağaç kuru ise yumuşak ve oyulmaya uygundur. Kalıplık kütükler hızla kesilirken, kesilen parçalarda liflerin yönünün dikkate edilmelidir. Liflere dik gelecek şekilde kalıplık ağaçların kesilmesi gerekir. Oyma sırasında kolaylık sağlamaktadır. Aksi halde kalıbı oymak zorlaşır. Ihlamurdan başka armut ağacı, gürgen ve sarıçam da kullanılabilir (Türker, 1996, 13).

Fotoğraf 1: Ihlamur kütükleri Burak Ceviz (Kaynak Tokat Müzesi)

Kalıp oymacılığı, yazmacılığın en önemli ek alanlarından biridir. Kalıp oymacılığı bu zanaatı bilen ustalar tarafından yapılır. Kalıplar, desen özelliklerine göre yapılmakta, eğer desen tek renkli ise tek kalıp yapılır. Elvan baskı çok renkli olduğu için kullanılan her renk için ayrı bir kalıp yapılır. Kalıp oymacılık zor ama zevkli bir iştir. Kalıpla yapılan baskı ‘yüksek baskı’ çeşitlerindedir (Türker, 1996, 13).

2.2.1.2. Motifin Kalıba Aktarılması

Karbon Kâğıdı ile: Bir yazmada kaç desen veya kaç renk kullanılacaksa o kadar kalıp hazırlanır. Motif kalıba çizilmeden önce ağacın yüzeyi iyice zımparalanır. Zımpara ile düzeltilen yüzeye daha sonra karbon kâğıdı yardımı ile motif aktarılır. Şurası unutulmamalıdır ki, kalıpla beze baskı yapıldığında kalıptaki motif ters olarak çıkacaktır. Motifin solu sağa, sağı sola geçecektir. Bunun için elimizdeki motifi kalıba aktarmadan önce, kâğıdın arkasını

çevirip motifi kâğıdın arka tarafından ışıklı masada veya camda tekrar çizmek gerekir. Motifi arkadan çizdiğimiz haliyle karbon kâğıdı aracılığıyla kalıba aktarırsak ancak motif ters olarak basılmaktan kurtulmuş olur (Türker, 1996,13).

Beyaz Kâğıda Kırmızı Boya Usulü: Hazır kalıp çingenepembesine batırılarak kâğıda basılır. Motif aktarılması düşünülen kalıplık ağacın yüzeyine ise geven sürülmelidir. Geven sürülmüş yüzeye, motif basılı olan kâğıt kapatılır. Kâğıt, arkasından elle sıvazlanarak motifin ağaç yüzeyine geçmesi sağlanır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38).

2.2.1.3. Kalıp Oymada Kullanılan Araçlar ve Kalıp Oyma

Kalıp oymada kullanılan araçlar aşağıda sıralanmıştır. Bunları daha da zenginleştirmek mümkündür.

Oyma bıçakları	Ağaç tokmak	Zımpara kâğıdı
İskarpelalar	Törpü	
Matkap	Rende, Planya	
Mengene	İşkence	
Testere	Keser	
Büyük iskarpela	Biley taşı	

Fotoğraf 2: Oyma aletleri Burak Ceviz (Kaynak Tokat Müzesi)

Oyma: Desen kâğıda geçirildikten sonra, desen araları bıçakla oyulur. İstenirse motif çizildikten sonra matkapla delinir, delinen yerler bundan sonra bıçakla kolayca oyulabilir. 0.1 mm-0,9 mm'ye kadar çeşitli matkap ucu kullanılabilir. Desen araları geniş veya dar olduğu için farklı kalınlıkta uçlar kullanmak gerekir (Türker, 1996, 15).

Oyma bıçakları: Oyma işlemi küçük 'Nakışbul' adı verilen bıçaklarla yapılır. Eni dar ve geniş olan iki çeşit bıçak kullanılması bize kolaylık sağlar. Dar ve ince olan bıçaklarla motiflerin dar yerleri oyulur. Oyma yapılırken oyma bıçağı dik olarak tutulmalıdır. Bıçağın sapı el ile kavrandıktan sonra işaret parmağı bıçağın emirinin yanına desteklenmelidir. Bıçak, ihlamur ağacına batırıldıktan sonra ileri doğru yatırılarak kesme işlemi yaptırılır. Bıçak, ileri-geri hareketlerle yalnızca kesmede kullanılmalıdır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39). Bıçakla kesme yaparken bıçak asla-sola döndürülmemelidir, bu şekilde bıçakla ağaç

parçalarını koparma yoluna gidilmelidir. Aksi halde bıçak derhal kırılacaktır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39).

Matkap: Kalıbın bazı yerlerinde delik açmak için kullanılır. Her zaman kullanılmaz. Açılan delikler kesilen parçaların kolayca kopmasını sağlar. Kalıp oymada el veya genellikle elektrikli matkaplar kullanılır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39).

İskarpelalar: Bıçaklar yalnızca kesme işinde kullanılırken, kesilen parçaları koparma işi iskarpelalarla yapılır. Kullanılan iskarpelaların uçlarının kalın ve ince oluşları bize oymada kolaylık sağlayacaktır. Oyulacak yer dar ise ince uçlu iskarpela tercih edilir (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39).

Oyma işleminde motiflerin öncelikle orta kısımlarının (içlerinin) oyulması gerekir. Eğer oymaya motifin dışından başlanmışsa, iç kısımları oyarken motifin duvarlarının dayanma gücü azalacaktır. Parçaları koparıırken iskarpelanın tutuluşu da çok önemlidir. İskarpelayı kullanırken dikkat edilmesi gereken şey, motiflerin duvarlarını ezmemektir (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39).

Parmağın iskarpelanın baskısında etkilenmemesi için bu parmağa deriden başlık da geçirilir. Oyma işi zevkli olduğu kadar çok dikkat gerektiren bir iştir. Çalışırken motifleri kesmeden, ezmeden iskarpela ve bıçakları elinize kaçırmadan çalışmanız gerekir. Oyma işinde ustalaşmak zamanla bu konuda beceri kazanmaya bağlıdır. Kalıbın uzun zaman kullanılabilmesi için 1,5 cm derinliğinde olması gerekir. Derin olmayan kalıbın içi çabuk dolar ve tabana yükselir (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 38-39).

2.2.1.4. Kalıp Örnekleri

Fotoğraf 3: Bereket Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Bereketli kalıbı; bereketli kalıbı hangi yöreye ait olduğu bilinmemektedir. Eski kullanılan kalıplardan biridir, sanatkârlar tahıl, buğday başaklarından esinlenerek bereket ve bolluğu simgelemek için oluşturmuşlardır. Kalıbı ihlamur ağacının en kaliteli tomrukları kullanılarak oyulmuştur. Kalıbın şekil özelliklerine baktığımızda, ana merkezde “ U ” biçimi verilerek içlerini ince dört çizgi yan yana konularak oyulmuştur.

Ana merkezin iç kısmına test biçimde sıralı şekilde küçük yapraklar oyulmuştur. Bu biçimde buğday başağına benzetilmiştir. Kalıbın alt kısmını incelediğimizde üç daire yan yana verilmiştir. Ortadaki daire yan dairelere göre biraz daha büyük oyularak ön plana çıkarılmıştır. Dairelerin içinde “Y” şekli ince ayrıntı olarak vurgulanmıştır. Kalıp bir bütünlük içinde bereket kompozisyonu oluşturmuştur.

Fotoğraf 4: Drama Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Drama kalıbı; analıkızlı ismi ile de bilinmektedir. Tokat yöresine aittir. Drama kalıbının ana  i ek motifidir. Kalıbın  st kısmında büyük tamamen açılmış g l motifi işlenmiştir. G l motifi ince ayrıntılar verilerek zenginleştirilmiştir.

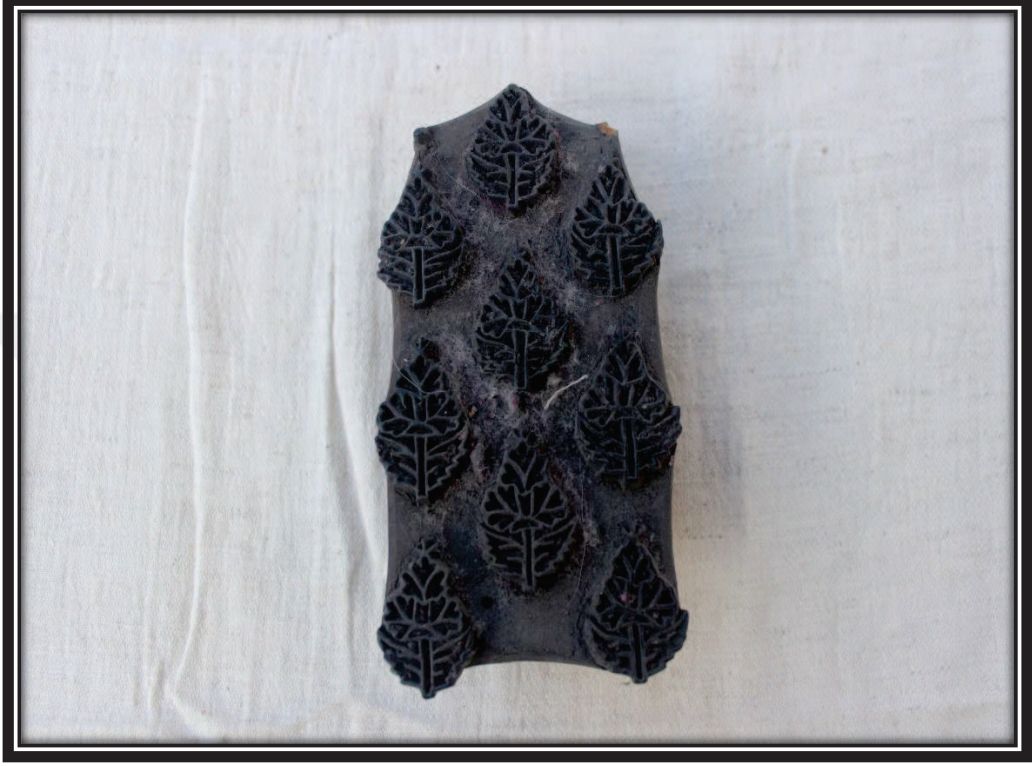
G l n alt kısmında 10 adet açmış k  k  i ek motifleri birleştirilerek bir bütün içerisindedir. K  k  i ek motifleri keskin girinti ve çıkıntılardan oluşur. Orta kısımda ise  tane birleştirilmiş k  k yuvarlaklar üçgen oluşturulmuştur.  i ek buketi oluşan yan kısımlara dal parçalarda eklenmiştir. Drama kalıbımız farklı çiçeklerin birleştirilmesiyle kompozisyon sağlanmıştır.

Fotoğraf 5: Kılçıklı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kılçıklı (Hürriyet); kılçıklı kalıbı, siyah karakalem yazmalar ve beyaz karakalem yazmaların kenarlarına uygulanmaktadır. Hürriyet diğer ismidir, genellikle başörtüsü olarak içi boş sadece dörtkenarı çerçeveli şekilde basılır. Başörtülerinin ölçüleri 110x110 cm'dir.

Kılçıklı kalıbını incelediğimizde sağlı sollu sıralı biçimde kılçığı andıran uzun yaprak şekli oyulmuştur. Kılçık dallarından boş kalan yerlere ise yıldız çiçekleri konulmuştur. Zemini siyah olan yazmalar beyaz olarak uygulanırken, zemini beyaz olan yazmalar için siyah boya kullanılarak kalıplar basılarak motifler oluşturulmuştur.

Fotoğraf 6: Yaprak Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Yaprak; kalıp adını yaprak şeklinden almıştır. Eski kalıplardan biri olarak değerlendirilir. Kaynaklarda sadece kalıba rastlanmakta ve hangi yöreye ait hangi yöremizde kullanıldığı belirlenememiştir. Yazmanın tamamına dolduracak şekilde basılmıştır. Yapraklar tek ve sıralı biçimde bütünlük oluşturularak kompozisyon sağlanmıştır.

Fotoğraf 7: Püskül ve kenarı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Püskül ve kenar suyu kalıbı; püskül kalıbını incelediğimizde motifler şablon kullanılarak ıhlamur ağacına oyulmuştur. Ana kalıba baktığımızda üç kare birleştirilerek ters V olacak şekilde çerçeve oluşmuştur. Karelerin içinde x (çarpı işaretine benzer) kullanılmış, çarpının her kolunun üstüne eşkenar üçgenlerin ortası boş şekilde oyulmuştur. Ters V'nin kenarları tırtıklı, tırtıkların üstünde sıralı küçük daireler kullanılarak püskül formu elde edilmiştir. Çarpıların ortasında içi boş çember uygulanmıştır. Kenar suyu kalıbını incelediğimizde kesintisiz zikzaklar verilmiş her zikzağın üstü boşluğuna küçük çiçek motifleri uygulanmış, alt boşluğuna ise ters V, v'nin içinde damla konulmuştur. İki kalıp incelendiğinde motifler uyum dengesi göstererek bütünlük sağlanmış ve kompozisyon oluşturulmuştur.

Fotoğraf 8: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Kâğıt içi yazma kalıbı; kalıbın adı bilinmemektedir. Hangi yöremize ait olduğu veya çıktığı yöre belirlenmemiştir. Kâğıt içi yazmaların kenarlarına uygulanan kalıptır. Kalıba baktığımızda ince ayrıntılar göze çarpmaktadır. Ana merkeze yerleştirilmiş çiçek bulunmakta, merkezin üst kısmında yapraklar ince ayrıntı olarak oyulmuş ve küçük çiçek tomurcukları eklenmiştir. Alt kısım üç yaprak bütünlemesi yapılarak çiçek buketi kompozisyonu uygulanmıştır.

Kalıp yazmaya basılırken kenarlara sıralı biçimde uygulanır, yazmanın ortası boş kalır.

Fotoğraf 9: Gül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Gül kalıbı; kalıbımız hangi yöreye ait olduğu bilinmemektedir. Kalıp ıhlamur ağacının budaksız tomruğundan hazırlanıp oyulmuştur. Anadolu'nun yeşilliği, çeşitliliği kalıplarda yansımıştır.

Gül kalıbının orta merkezinde açılmış gül motifi uygulanmış, yapraklar sert ve keskin geçişler ile oyularak kullanılmıştır. Bu gülün üst sol kısımda iç içe girmiş çiçek oymaları vardır. Sağ kısımda ise üç adet çiçek motifi bulunmakta ve bu çiçekler yıldız benzetilmektedir. Kalıba baktığımızda ayrıntıların çok ama karmaşıklık içermesine rağmen bütünlük sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur.

Fotoğraf 10: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Kâğıt içi yazma kalıbı; kalıbın ismi belirlenememiştir. Kalıbımızı incelediğimizde zariflik ve sadelik ön planda tutulmuştur. Çıkış noktası alt kısımdan başlayarak iki ince, uzun zarif dal iç kısmı boş şekilde oyulmuştur. İnce dalların gövdesinden çıkarak dalların uçlarına küçük lale motifleri eklenmiştir. Dokuz adet lale motifi yerleştirerek lale kompozisyonu sağlanmıştır.

Kâğıt içi yazmaların kenar kısımlarına basılır, yazmaların içi boş bırakılmıştır.

Fotoğraf 11: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Kâğıt içi yazma kalıbı; bu kalıbımızda isimi ve yöresi belirlenmemiştir. Kalıbımızı incelediğimizde gözümüze karanfil motifi yansır. Çalışmanın alt kısımdan başladığımızda iki sap uygulanarak gövdeye büyük yaprak oyulmuştur. Yaprığın altından eğilmiş bir şekilde ters başı eğik karanfil motifi uygulanmıştır.

Karanfil çiçeği en ince ayrıntısı dahi verilmiş burada kalıbı yapan ustaların el yeteneklerini göstermiştir. Yaprığın ortasından diğer sap devam ettirilmiş ve uç kısmına iki küçük yıldız çiçeği motifi konulmuş ve sapın alt kısmına yaprak eklenerek karanfil kompozisyonu verilmiştir.

Fotoğraf 12: Papatya Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Papatya kalıbı; anadolunun en güzel simgelerinden olan papatya, ustalar tarafından tercih edilmiş ve kalıba uygulanarak kadınlarımızın başörtülerinde kullanmaları sağlanmıştır. Böylece kadınlarımızın güzelliklerini, zarifliklerini papatya kalıbı ile dile getirmiştir.

Kalıba baktığımızda Y formu kullanılarak üç tane küçük papatya yerleştirilmiştir. Uç kısımları küçük yaprak olacak şekilde işlenmiş ve damla şeklinde iki küçük yaprak boşluğa derinlik kazandırılarak oyulmuştur. Papatya motifi üçlü şekilde yan yana konulmuş sıra oluşturulmuştur. Şekilsel olarak bütünlük vurgulanmış kompozisyon sağlanmıştır.

Fotoğraf 13: Kirazlı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Kirazlı kalıbı; Tokat yöresinin simge olan motiflerinden biri olan kiraz, ustalarımızın yetenekli el işmeleriyle kalıba uygulanarak kadınlarımızın başörtüsü için kullanımına sunulmuştur. Kirazlı kalıbı kağıt içi yazmalarda kullanılmıştır.

Kalıbı incelediğimizde küçük dal parçasının uç kısmının kompozisyonu uygulandığı fark edilir. Gövde oluşturularak üç tane dal kullanılmıştır. Dalların devamı büyüklü küçüklü kiraz salkımları kullanılmıştır. Böylece bütünlük oluşturularak kirazli kompozisyonu oluşturulmuştur.

Fotoğraf 14: Zambak Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Zambak kalıbı; Tokatın güzelliğine güzellik katan, yeşilini beyazla boyayan mis zambakları, ustaların gözünden kaçmayarak kalıba oyularak yazmalara taşınmıştır.

Zambak kalıbı iki dal parçası üzerinde kurgulanmıştır. Kalıbın alt kısmını, üç adet büyük yapraklı dal oluşturmaktadır. Bu yapraklar ince bir işçilik ve keskin girintiler, çıkıntılar oluşturularak oyulmuştur. Yaprak motiflerinin arkasından yukarı doğru kıvrılarak çıkan açılmış zambak tomurcuğu yer alır. Zambak motifinin arka planında aşağıdan yukarıya doğru çıkan bir dalparçası gözümüze çarpar. Bu dal parçasının iki uç kısmı bulunur. Yukarı kısım da yaprak motifi alt uç kısımda ise küçük zambak tomurcuğu motifi bulunur. Zambak motifi, tomurcuk biçimde oyularak yumuşak ve oval geçişler ile aktarılmıştır. Böylece zambak kompozisyonu sağlanmıştır.

Fotoğraf 15: Laleli Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Laleli kalıbı; bu kalıp diğer laleli kalıplarının değişik versiyonudur. Yöresi bellirlenememiştir. Kalıba baktığımızda lale formu geometrik biçimde içeriye aktarılmıştır. Diğer lale kalıplarında gerçek lale formu kullanılarak ustalar tarafından kalıba uygulanırken, bu kalıbımızda terhiç edilmemiştir. Kalıbımızın en dikkat çekici özelliği sade ve deforme edilerek kullanılan geometrik şekillerin bir biri içerisinde, birbirine girmeden bütünleştirilmesidir. Ana merkezde insan yüzü lale formuna çevirilerek oyulmuştur. Lalenin, uç kısımları koç boynuzu gibi kıvrılarak insan gözü formu verilmiştir. Lalenin içinden tekrar başlayarak, ince insan burnu formu verilmiş ve tekrar üst kısımda farklı lale formu oluşturulmuştur. Burdaki lale formu, taç kısmından açılmış güneş şekli verilerek insanın alın kısmı uygulanmıştır. Üst kısımdaki lalenin uç yaprakları uzun kıvrık ince bir şekilde betimlenerek gözlerin üstündeki kaş figürü elde edilmiştir. Tekrardan ana merkezdeki lalenin uç kısmına geldiğimizde ters formda lale gonca hali verilerek hem insan dudakları oluşturulmuş hem de devamlılık sağlanmıştır. Merkezdeki lalenin boş kalan yanlarına küçük yıldız çiçekleri oyularak insan yanaklarını oluşturulmuştur. Kalıbın tarihi eski olduğu düşünülmekte ve anadolunun eski kadim kültürünün özelliklerini ustaların o zamanki çağının üstün yeteneğini günümüze kadar getirdiği ortaya çıkmaktadır. Kalıbımız çok ince ayrıntılar işlenerek farklı formalar kullanılarak bütünlük sağlanmış ve laleli kompozisyonu oluşturulmuştur.

Fotoğraf 16: Hitit Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Hitit kalıbı; Anadolu'nun en eski medeniyetinin eseri olan güneş kursu, geyikler, bereket ve bolluğu simgeleri, Anadolu'nun yeşil ve engebeli coğrafyasını o zamanki şartlarını anlatan eserler, günümüzde de kalıba aktarılarak bugün dahi kullandığımız simgeler olarak devam etmektedir.

Üstteki kalıbımız güneş kursu yazmanın orta kısmına uygulanır. İkinci kalıbımız iki tane geyik motifi kullanılmıştır. Buradaki geyiklerden biri erkek biri dişidir buda bize üremeyi temsil etmektedir, geyiklerin yanlarında ağaçlar oyulmuştur iki geyiğin birbirine baktığı yerde gökyüzündeki güneş figürü kullanılmıştır. Kenar suyu kalıbımız yazmanın tamamını çerçeve oluşturularak basılır. Kalıba baktığımızda dağlar sıralı biçimde iç içe geçmiş şekilde verilmiş ve her birleşme yerine ağaç konulmuştur. Alt kısmında zikzaklar test biçimde birleştirilerek ortalarına ve alt kısımlarına üçgen şekilleri konulmuştur. Burada Hitit kültürünün eserleri, kalıp ustaları tarafından farklı parçalar birleştirilerek kompozisyon oluşturulmuştur.

2.3. Yazma Yapma Teknikleri

‘Yazmacılık’, pamuklu veya nadiren ipek kumaş üzerine kalem diye tabir edilen fırça, kalıp-kalem veya kalıp ile yapılan kumaş desenleme sanatıdır. Bu el sanatıyladeşelenmiş kumaşlara ‘yazma’, sanatçıya da ‘yazmacı’ denir. Yazma ve yapmacılığa ilişkin çeşitli kaynaklarda, birçok tanım bulunmaktadır (Öz, 2006, 3).

Yazmacılık sanatının ilk örnekleri genellikle pamuklu kumaş üzerine, fırça ile yapılmıştır. Bu nedenle yazmak fiilinden gelen yazmacılık terimi bu sanat için kullanılır olmuştur (Öz, 2006, 3).

Yazma yapımını üç grupta toplayabiliriz.

2.3.1. Kalem İşi Yazma

En makbul yazmalardan biri sanat eseri diyebileceğimiz ‘kalem işi’ yazmalardır. Bu tür yazmalar günümüzde artık yapılmamaktadır, eski örneklerine de pek ender olarak rastlanmaktadır. Kalem işi yazma, yapılırken desen önce kalemlle kâğıt üzerine resmedilir. Kumaş ve ‘gergef’ adı verilen ayaklı çerçeve üzerine gerilir. Desen kumaşın altına konulup kâğıttan görüldüğü şekilde kopya edilerek önce konturlar çizilir. Deseni kumaş üzerine geçirmede diğer bir metot da işlemecilikte olduğu gibi desen kumaşa geçirilmektedir. Kalem işi yazmalar boyalarının haslığı malzemelerinin dayanaklılığı ve desenlerinin inceliği ile yazma sanatının en değerli, en güzel yapıtlarıdır (Erkan, 1990, 32-33).

2.3.2. Kalıp-kalem yazma

Konturlar kalıp ile basılır. Renkli istenen kısımlar el ile boyanır. Eski İstanbul yazmalarında kalıp-kalem yazma tekniği çok fazla kullanılmıştır (Erkan, 1990, 32-33).

2.3.3. Kalıpla yazma

Kumaş üzerine tahta kalıplarla desenleme tekniğidir. En eski ve ilkel baskı tekniği 'kalıpla' yapılan baskıcılık yöntemidir. Bu yöntem ile boyaların kumaşa uygulanması için ıhlamur ağacı kalıpları kullanılır. Yazma kalıpları kabartma gravür şeklinde işlenir. Ahşap kalıp yazma yapımında desene göre farklı kalıplar kullanılır. Desen çok renkli ise her bir renk için ayrı bir kalıp hazırlanır. İlk kontur kalıbı basılır. Bundan sonra açık renkten koyu renge doğru sıra ile basılır. Bu teknik birbirinin benzeri birçok deseni hızlı yapabilme olanağı sunduğundan yazma üretimini hızlandırmıştır. Zamandan tasarruf sağlamasına rağmen 'kalem işi' yazmaların kalitesine erişemez. Kalıpla basılan yazmalarda desenleri yüzey düzenlenmesinde hâkim olana nokta rahatlık ve akıcılıktır. Yazma ustası aynı kalıbı farklı yönlere çevirip yüzeyde denge kurarak desen armonisi oluşturur. Günümüzde yazmacılıkta bu teknik az miktarda yapılmaktadır (Altun, 1999,12).

Bu teknikle üç tür çalışma yapılır.

2.3.3.1. Kara kalem

Kalıp tek kullanılır, beyaz kumaş üzerine siyah, siyah kumaş üzerine beyaz basılır. Bu gruba 'karakalem' denir (Türker,1996,11).

2.3.3.2. Elvan işi

Bir motif farklı renkler içinde barındırıyorsa her rengi için ayrı ayrı kalıp yapılır. Bu kalıplar üst üste gelecek biçimde beyaz zemin üzerine basılır. Bu türe 'Elvan işi' denir. Tokat yazmalarının ayırt edici farklılığı elvan baskı olmasıdır. Renk ve desenleri göre eşsiz güzellikte ki yazmalardır (Türker,1996,11).

2.3.3.3. Daldırma yazma

Renklere göre hazırlanan kalıpların basılmasıyla meydana çıkan motifler tutkal veya balmumu ile kapatılır. Kumaş daha sonra boyaya batırılır. Böylece yazmanın motifler dışında kalan yerler boyanmış olur. Buna 'Daldırma yazma' denir (Türker,1996,11).

Daldırma yöntemini Öz (2006: 39) "öncelikle beyaz kumaş üzerine kalıp ile kontur basılır. Kontur basma işleminden sonra dört işlem daha uygulanır. Bunlar sırasıyla; şaplama, kaynatma, yıkama ve çeşitlemedir" teknikler bu şekilde sıralanmaktadır.

2.4. Tokat Yazmalarında Kullanılan Renkler

Tüm Anadolu'nun her yöresinde yaşayan halkın kendine özgü sağlam bir renk anlayışı vardır. Anadolu halk sanatçılarının klasik bir sanat ve renk eğitimi almış olmamalarına rağmen, kullandıkları renklerdeki uyum ve düzen insanı şaşırtacak kadar mükemmelliktedir. Bunun atalarımızdan gelme geleneksel bir zevk eğitiminden doğduğunu söyleyebiliriz. Çünkü her kuşak kendinden önce yaşayan kuşakların gerek sanat gerek kültür ve uygarlık yönünden etkisi altında olmasıdır. Anadolu'da gelişen halk sanatlarında renk ayrılıkları bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu durum Anadolu'da yazmacılığın merkezi konumunda olan Tokat için de aynı durum görülmektedir (Kaya, 1988, 52-53).

Bir bitkinin sapının yaprağının veya yemişinin ellerini boyadığı fark eden insanoğlu, o bitkilerden çeşitli renklerde boya elde etmeyi başarmış ve bununla yaşantısının her parçasının renklendirmeye çalışmıştır. Önce bu boyaları yaşadıkları mağaraların duvarlarına resim yaparken kullanılan tarih öncesi devrin insanları, sonra bu bitkileri suda kaynatmak sureti ile elde ettikleri boyanın içine iplik batırıp renklendirmek sureti ile dokumacılığın

içine sokulmuş, sonra da hayatın bütün safhalarında kullanmaya başlamıştır. İnsanların ilk kullandıkları boyalar hayvan ve bitkilerin köklerinden ve meyvelerden elde edilirdi. Yurdumuzda yıllardan beri bitkisel boyalar kullanılmaktaydı. Türkiye’de elde edilen bitkisel boyalar, dünyanın en iyi ve kaliteli boyları olarak tanınmaktaydı, özellikle Yazmacılık, halıcılık gibi sanatlarda kullanılan boyalar hepsi bitkilerden yapıyordu (Erkan,1990,18-19).

Tokat yazmaları çoğunlukla bitki ve ağaçlardan elde edilen boyalardan meydana geldiği için Tokat ve çevresinde bolca bulunan daha çok koyu renkleri olan bitkilerin renklerinden oluşmaktadır. Geleneğe bağlı biçimde oluşturulan baskılarda sağlam bir renk armonisi vardır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,47).

Tokat yazmalarında en çok kullanılan renkler ise şunlardır: Patlıcan moru, koyu kırmızı, fes rengi (güvez) sarı, mavi, siyah, yeşildir. Siyah olarak kullanılan renk genelde ya zemin rengi ya da kontur rengi olarak tercih edilmektedir (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,47).

2.5. Tokat Yazmalarında Kullanılan Boyalar

Tokat ve civarında yetişen cehri, kök boya denilen bitkilerle palamut ‘meşe kozağı’ ve mazıdan boya çıkarıldı. Cehri ve kökboyası basma ve yazmacılıkta, palamut ve mazı kösele ve dericilikte kullanılırdı. Ceviz ve kabuğu da iplik boyamada kullanılırdı. Cehri, 1-2 metre yüksekliğinde bir ağaçtır. Mahlep gibi küçük meyveleri vardır boya bunlardan elde edilir. Boyanın rengi sarıdır. Bugün pek az kullanılmaktadır. Kök boya, küçük bir ottan çıkarılmaktadır. Halk bu ota ‘boya otu’ demektedir. Boya, otun kökünden çıkarılır. Boyanın rengi al ile turuncu arasında bir renktedir (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 48).

2.5.1. Bitkisel Boyalar: Bitkilerin çiçekleri, tohumları, dalları ve kabukları ile köklerinden elde edilir (Demirci, 2016: 74). Armut ağacı, bağ (üzüm) yaprağı, boyacı aspirin, bakam ağacı, mordan, bakam (kırmızı), cehri, ceviz ağacı, çivit otu, ebe gümesi, elma ağacı, haşhaş çiçeği, hava cıva otu, ıhlamur ağacı, karadut ağacı, kestane ağacı, kıbrız çiçeği, kızılağaç, kiter, kök boya, meyan kökü, nar ağacı, nevruz otu, palamut, papatya, safran, yabani gül (kuşburnu), saman, sarı kök, soğan, şeftali ağacıdır (Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 49).

2.5.2. Hayvansal Boya (purpur): Purpur Murex Brandaris, Purpura Haemostana gibi sümüklü böceklerden çıkarılan kırmızı menekşe renginde bir boyadır. Elde edilmesi güç, boyacılığı zahmetli ve pahalı olan boyadır (Kaya, 1988, 60).

2.5.3. Kimyasal Boyalar: Günümüzde çok az kalan yazmacının esnafı artık kök boya veya bitkisel boyalardan elde edilen boyaları çok fazla kullanmamaktadır. Ancak doğada çok bulunan elde edilmesi kolay olan ceviz ve benzeri boyacı bitkilerinden yararlanılmaktadır. Ülkemize 1802'lerden itibaren giren sentetik boya özellikle alizarin ve anilinin ülkemize girmesi ile kökboyası yerini sentetik boyalara bırakmıştır. Sentetik boyaların hem elde edilmesi kolay hem de daha çok renk seçeneği vardır (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 49).

2.5.3.1. Anilin Boylar (Sentetik, suni organik boyalardır): Maden günümüzde kömürün ve katranın dağıtılmasıyla elde edilir (Türker, 1996, 46).

2.5.3.2. Alizarin Boya: Bu da bir tür kökboyasıdır. Suni olarak sonradan Avrupa'dan elde edilmiş getirilmiştir. Geçmiş yıllarda yazmacılıkta çokça kullanılmıştır (Türker, 1996, 46).

2.5.3.3. Akçemin Boya: Serigrafi baskı için hazırlanan bir boya çeşididir. Hazır ve kimyasal ipek baskı boyları ile renklendirilir. Günümüz yazmacılığında bolca kullanılır (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013,48-49)

2.6. Yazma Basma Teknikleri

Bez, yapılacak işin cinsine göre kare ya da dikdörtgen şeklinde kesilir.

Baskı tekniğini yedi grupta toplanmaktadır.

Beyaz üzerine siyah karakalem baskı

Siyah üzerine beyaz söktürme (ağartma) baskı

Boyanmış, renkli bez üzerine siyah karakalem baskı

Boyanmış, renkli bez üzerine beyaz beyaz söktürme (ağartma) baskı

Söktürülmüş (ağartılmış) motiflere renkli (elvan) baskı

Beyaz üzerine siyah basılmış motiflere ilave renkli baskı

İpek (serigrafi) baskı

(Türker, 1996, 48).

2.6.1. Beyaz Üzerine Siyah Karakalem Baskı

Beyaza siyah baskı yapabilmek için önce kitre patı, daha sonrada siyah boya hazırlanır. Pat ve siyah boya birbirine belli oranda karıştırılarak baskı boyası elde edilir (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 57).

Siyah boya, 1500 gr anilin 500 gr göztaşı 400 gr güherçile bir teneke suyun içinde birbirine karıştırılıp eritilerek elde edilir. Buna yazmacılar ‘siyah nors’ demektedir (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 57).

Baskı yapmak için iki kup boya bir kupa kitre patına katılır. Bu karışımda eldeki kalıpla beyaza baskı yapılır. Baskıları biten yazmalar bir gün bekletilir. Bir gün geçince amonyak odasına alınırlar. Bir kap içinde odaya bırakılan amonyak

sayesinde açık yeşil görünen desenler siyahlaşır. Yazmalar amonyaklı odada 4-5 saat bekletilir (Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 57).

2.6.2. Siyah Üzerine Beyaz Söktürme (ağartma) Baskı

Kumaşlar önce siyaha boyandıktan sonra kireç boya ile baskı yapılır. Siyah boyanın ve kireç boyanın önce hazırlanması gerekmektedir (Türker, 1996, 52).

2.6.3. Boyanmış Renkli Bez Üzerine Siyah Karakalem Baskı (Yazmaların Kazanda Boyanması)

Siyah karakalem baskıdan önce yazmaların boyanması gerekir. Yazmalar, sarı, yeşil, kahverengi, mor gibi renklerden yalnızca birine boyanır. Boyama işlemi etrafı tuğla ve çamurla örülmüş büyük kazanda yapılır. Yazma olacak 185x185 cm ebadındaki (kirli beyaz renkteki) bezler, kaynayan kazana atılarak renklendirilir. Ara sıra uzunca bir sopa ile yazmalar karıştırılarak her birinin en iyi şekilde boya alması sağlanır. 50 adet yazma için kazana 1 kg sıcak su boyası konur. Birinci parti yazma çıkarıldıktan sonra ikinci parti için 600 gr boya konur. Boyanan yazmalar kazandan çıkarıldıktan sonra beton havuzlarda hiç boya kalmayacak şekilde su ile yıkanır. Daha sonra bunlar asılarak kurumaları sağlanır. Boyama işlemi tamamlanan yazmalara bundan sonra siyah nors ile siyah karakalem vurulur (Türker, 1996, 52).

2.7. Renk Ve Desenlerine Göre Tokat Yazmaları

Anadolu'nun şirin ve yeşil ili olan Tokat'ta 'karakalem' ve 'elvan' olmak üzere iki çeşit yazma basılır (Kaya,1974,75). Renkli yazmalara 'Elvan', siyah-beyaz basılan yazmalara ise 'Karakalem' adı verilir (Türker,1996,25).

Tokat yazmaları desen ve kompozisyon yönünden doğal bir görünüşe sahiptir. Doğadaki motifler, özelliklerinden hiçbir şey kaybetmeden stilize edilerek kalıp üzerine aktarılmıştır. Bölgenin karakteristik motifleri, tüm özellikleriyle birlikte yazmalara yansıtılmıştır. Doğadan alınan bitkisel motifler, çiçek veya meyve motifleri, kalıp ustasınca çok rahatlıkla, başarılı bir kompozisyon içinde kumaş üzerine aktarılmıştır (Kaya,1988,75). Bu durum Tokat ilinin coğrafi yapısı ve konum özelliklerine bağlıdır.

Tokat'ta bugün birçok yazma deseni basılmaktadır. Bunların bir bölümünde Tokat'a özgü desenlerle yazma yapılmaktadır. Tokat'a özgü desenler dışında, Tokat'a ait olmayan motiflerle de çalışılmaktadır.

Yazmalar dört grupta incelenmektedir.

Tokat elvan yazmaları

Değişik yöre kalıplarıyla Tokat'ta basılan elvan yazmalar

Tokat karakalem yazmaları

Kâğıt içi yazmalar

(Türker, 1996, 25).

2.7.1. Tokat Elvan Yazmaları

Tokat içi dolusu

Tokat beşlisi

Tokat üzümlüsü

Tokat elmalısı

Tokat yarım elmalısı

Tokat kirazlısı

Tokat içi boş

Purket

Kaşık sapı

Kaynana yumruğu

Asma yaprağı

Ev işi

Trabzon kenar

(Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 51).

2.7.2. Değişik Yöre Kalıplarıyla Tokat'ta Basılan Elvan Yazmalar

Kandilli

Çengelköy

Kilitli yazma

Laleli

Drama

Kestaneli

Alaplı

Fulyalı

Parçalı

Yarmalı

Horoz kuyruğu

Cingoloz

şam hamamiye

Sinekli hamamiye

(Tokat valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013, 51).

2.7.3. Karakalem Yazmalar

Yazmalar zemin rengine göre ikiye ayrılır.

Beyaz karakalem yazmalar

Siyah karakalem yazmalar (Hürriyet eşitleri)

Tokat'ta yazmacılar, siyah karakalem çeşitleri için 'hürriyet' adını kullanırlar (Türker, 1996, 41).

2.7.4. Kâğıt İçi Yazmalar

Diğer yazmalara göre daha ince dokunmuş olan tülbentler, kadınlar tarafından kenarları oylarla çevrelenen başörtüleridir. Eskiden kalıplarla basılan tülbentler, günümüzde artık tamamen serigrafi baskı ile basılmaktadır. Bu tülbentlerin her biri motifin durumuna göre isimler konulmaktadır. İnce kâğıt içi tülbentlerde kullanılan eski yazma desenleri zincirli, üzümlü, kaynana yumruğu, parçalı, kestaneli, maydanozludur. Bugün serigrafi baskılarda çok daha değişik kompozisyonlar gösteren göz alıcı motiflerle renk renk yazmalar basılmaktadır (Türker,1996, 45).

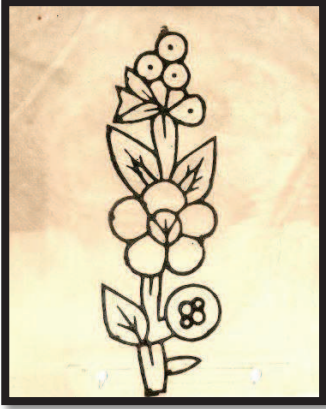
2.8. Motif Örnekleri

Fotoğraf 17: Armutlu Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 18: Purket Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 19: Ev işi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 20: Elmalı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

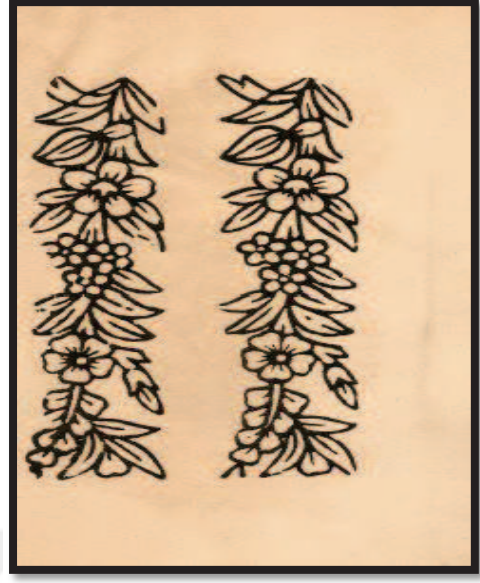

Fotoğraf 21: Kılıçıklı süs Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 22: Karanfil Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 23: Püskül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 24: Papaz kenarı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 25: Gül Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

Fotoğraf 26: İçi boş motif Burak Ceviz (Kaynak: Tokat İl Kültür Merkezi)

2.9. Yazma Örnekleri

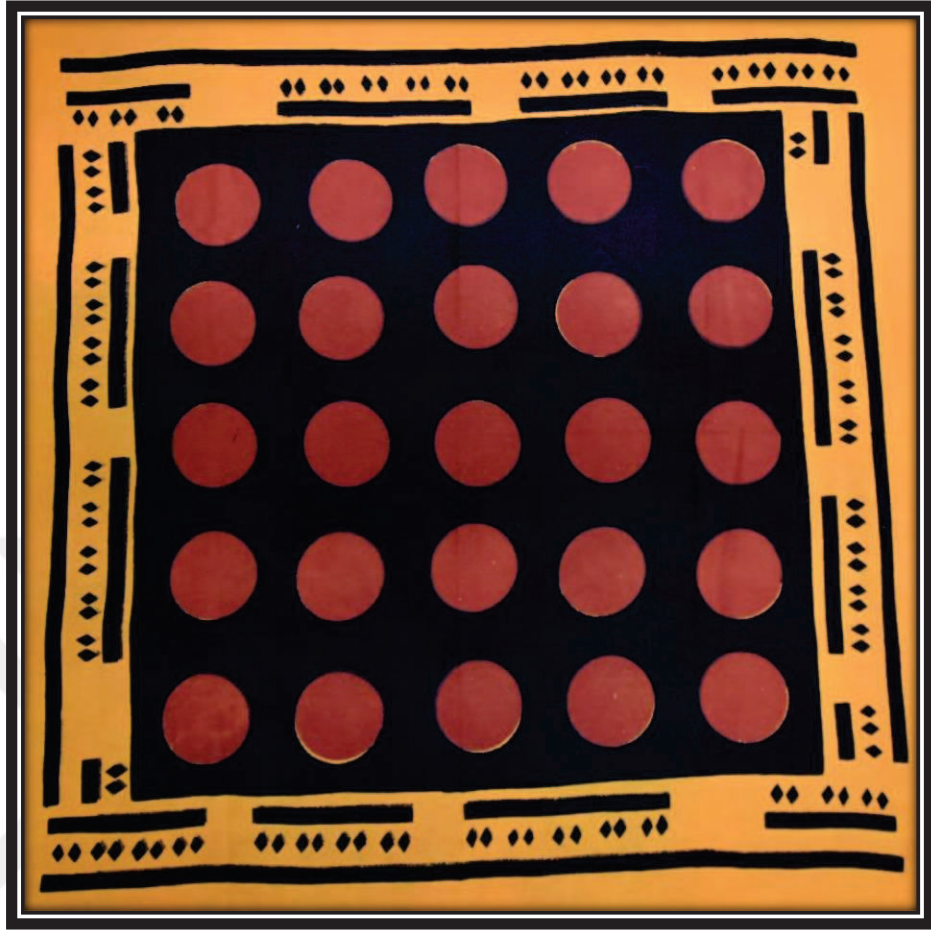
Fotoğraf 27: Plaka yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Plaka (Purket) yazma; yazmanın boyutu 90x90 cm'dir. Zemine krem rengidir. Pamuklu kumaş üzerine basılmıştır. Purket (plaka) çiçek kalıbı kullanılmıştır. Kalıpta kullanılan renkler, bordo yeşil, sarıdır. Yazma kara formu kullanılarak elvan baskı tekniği ile basılmıştır. Kalıp yazmanın iki paralel kenarına 5 motif, diğer paralel iki kenarına iki motif gelecek şekilde basılmıştır. Yazmanın içi boş bırakılır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 28: Yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazma; adı belirlenmemiştir. Yazmanın zemini beyazdır. Kalıpta kullanılan renkler bordo, yeşil ve sarıdır. Yazmanın kenarları yıpranmış durumdadır. Yazma kare formu kullanılarak kalıp baskı tekniği ile basılmıştır. Pamuklu bez kumaş üzerine uygulanır. Yazmanın boyutu 90x90 cm'dir. Kalıp yazmaya uygulanırken dörtkenarına kolon kalıp olarak basılmıştır. Kenar suyu kalıbı açmış büyük çiçek motifi alt kısımda dal ve yaprak parçalarıyla üst kısımda iki tane çiçek tomurcuğuna bağlanmıştır. Yazmanın ana kalıbı ise küçük çiçeklerden oluşan bukettir. Ana kalıp dörtkenarın uç kısımlarına bir tane olmak üzere uygulanılmıştır. Çiçek motifleriyle kombinasyon sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 29: Aynalı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Aynalı yazma; elmalı motiflerinin tam yuvarlak olanına ‘Aynalı yazma’ veya ‘Kömüş Gözü’ olarak ayırt edilir. Yöredeki alevi köylerinde tercih edilir (Demirci, 2016, 99). Yazma pamuklu kumaş üzerine basılır. Yazmanın zemini sarıdır. Kalıpta kullanılan renkler siyah, kahverengidir. Yazma kare formu kullanılarak tamamı dolu şekilde basılır. Yazmanın boyutu 100x100 cm’dir. Yazmanın kenarları bordürle çevrilidir. Yazmanın sarı zeminin üzerine siyah siyah zemini üzerine kahverengi kalıbı basılır. Aynalı kalıbı siyah zemine sıralı şekilde beşer adet yazmanın yüzeyi tamamen doldurulur ve basılarak kompozisyon sağlanmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 30: Yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazma; adı belirlenmemiştir. Yazmanın zemini mordur. Kalıpta kullanılan renkler sarı, yeşil, mavidir. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Yazmanın kenarları yıpranmış durumdadır. Yazma kare formu kullanılarak kalıp baskı tekniği ile basılmıştır. Yazmanın zemine üç adet sıralı bir şekilde 9 tane olmak üzere yazmanın yüzeyi tamamen doldurularak basılır. Yazmanın kenarı bordürle çevrilidir. Kenar bordüründe sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır. Ana motif çiçekten oluşmaktadır. Çiçek kalıbı stilize edilerek uygulanmıştır. Kenar suyu ve çiçek kalıbı ile kombinasyon sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 31: Siyah karakalem yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Siyah karakalem yazma (Hürriyet); Tokat'ta yazmacılar, siyah karakalem çeşitleri için 'Hürriyet' adını kullanırlar. Hürriyet çeşitlerinde zemin siyah, basılan çiçekler beyazdır. Bu beyazlık aşındırma yoluyla elde edilir. Karakalem sözüyle de 'beyaz karakalem' i söylemek isterler (Türker, 1996, 41). Yazma kare forma kalıp baskı tekniği ile basılmıştır. Yazmanın zemini siyah, kullanılan renk ise beyazdır. Yazmanın kumaşı pamukludur, eski olduğundan kenar kısımları yıpranıp yırtılmıştır. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Kalıp yazmanın kenarlarına sıralı şekilde uygulanır, içi boş yazma olarak gruplandırılır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 32: Saatli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Saatli yazma; yazmanın zemini mordur. Kullanılan renkler sarı, bordo, yeşildir. Yazmanın ismi ‘M. Sırrı Demirciden’ alınmıştır (Demirci, 2016, 116). Kalıp pamuklu kumaş üzerine basılmıştır. Yazmanın boyutu 100x100 cm’dir, kare formu kullanılmıştır. Kenarları bordürle çevrilidir. Kenarlarına çiçek kalıbı bir adet olmak üzere basılmıştır. Saat kalıbı ise yazmanın orta kısmına sıralı bir şekilde üç adet basılmakta ve iki çiçek motifinin ortasına bir adet saat motifi konulmuştur. Yazmanın yüzeyi tamamen doldur, kalıplarla kombinasyon oluşturularak kompozisyon sağlanmıştır. Yazmanın eski yıpranmış ve bazı kısımları yırtılmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 33: Kolan yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kolan yazma; zemini boş olur. Yalnızca kenar suları basılır. Bu motifler genellikle soyutlanmış bitki ve geometrik şekillerden oluşur (Demirci, 2016, 115). Yazmanın zemini siyahtır. Yazmada kullanılan renkler kırmızı, yeşil ve sarıdır. Yazmanın boyutu 100x100 cm'dir, kare formu kullanılmıştır. Pamuklu bez kumaş üzerine uygulanır. Kalıp motifi ise çiçek ve tomurcuklardan oluşmaktadır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 34: Beyaz karakalem yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Beyaz karakalem yazma; yazmanın zemini beyazdır, kullanılan renk ise siyahtır. Pamuklu bez kumaş üzerine uygulanır. Yazmanın boyutu 100x100 cm'dir, kare formunda kalıp baskı tekniği kullanılmıştır. Kenarları bordürle çevrilidir. Her köşeye bir tane motif uygulanır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 35: Kâğıt içi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kâğıt içi yazma; yazmanın zemini beyazdır. Pamuklu bez kumaş üzerine basılır. Yazma kare formunda elvan baskı tekniği kullanılarak basılmıştır. Yazmada kullanılan renkler sarı, bordo, yeşildir. Yazmanın boyutu 90x90 cm'dir. Motif her kenara üç adet basılır. Motife baktığımızda kök kısmında yapraklar, uç kısımda açmış çiçek ile tomurcuk kullanılarak kompozisyon sağlanmıştır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Fotoğraf 36: Kandilli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kandilli yazma; yazmasının günümüzdeki basılmış halidir. Yazmanın zemin renge isteğe bağlı olarak kullanılır, çok fazla renk seçeneğine sahiptir. Motiflerin rengi ise yazmanın zemin rengine göre değişebilir. Yazma boyutu 90x90 cm'dir. Pamuklu bez kumaş üzerine kalıp baskı tekniği ile uygulanır. Yazmanın zemini sarı, kullanılan renk ise siyahtır. Yazmanın tamamı kullanılacak şekilde kalıplar uygulanır. Osmanlı tuğrası yazmanın orta kısmına basılır, köşe kenarlara kandilli kalıbı basılır. Ay yıldız kalıbı ise kenarların orta kısmına uygulanır. Ortaya kandilli kalıplarından kombinasyon oluşturularak, kompozisyon sağlanmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veriler, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler incelenmesi ve uzman görüşü teknikleri ile toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016,89).

Veriler yazılı olmayan kaynaklardan ve yazılı olan dokümanlardan görsel doküman analizi tekniği ile toplanmıştır. Uzmanlar ile yapılan görüşmelerin video ve ses kayıdı alınmıştır. Bu kayıtlar çözümlenerek bulgular ve yorumlar kısmı (bölümü) oluşturulmuştur. Bu bilgiler ışığında seçilen görsel eserler, yazmalar, el işleri, ahşap oyma, kalıp baskılar, taş oyma halk kültürü ve plastik değerler açısından analiz edilerek elde edilen veriler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca elde edilen kalıpların şekilleri, desenleri, plastik açıdan sanatsal etkinliklerinin olup olmadığı uzman görüşü alınarak incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Evren çalışmamız alan yazın tarama tekniği ve betimsel tarama tekniği yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın konusu olan Tokat ilinde yer alan tüm yazılı, basılı, mimarî kaynaklar ve dolaylı yoldan ya da konuyla yardımcı olan yapıtlar içerisinden araştırmanın amacı doğrultusunda Tokat iline ait olan Tokat elvan yazmaları ile değişik yöre kalıplarıyla Tokat'ta basılan elvan yazmalarından elde edilerek gerçekleştirmiştir. Örneklem çalışmada kullanılan örnekler halk kültürü

açısından seçkisiz (random) yöntemi ile seçilmiştir. Seçkisiz (random) örnekleme, seçilen bir gurubun evreni temsil ettiği varsayılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 113).

Seçilen eserler araştırmanın çalışma sahası içerisindeki örnekleri oluşturmaktadır.

3.2. Veri Toplama ve Veri Analizi Teknikleri

Çalışmada seçkisiz (random) yöntemi ile yazılı ve görsel kaynaklara ulaşılmıştır. Dokümanlar, araştırmanın amacına göre kapsamlı bir şekilde analiz edilerek araştırma içeriğine yansıtılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. TOKAT KALIP BASKI YAZMACILIĞININ İNCELENMESİ

4.1.1. Asma Yapağı

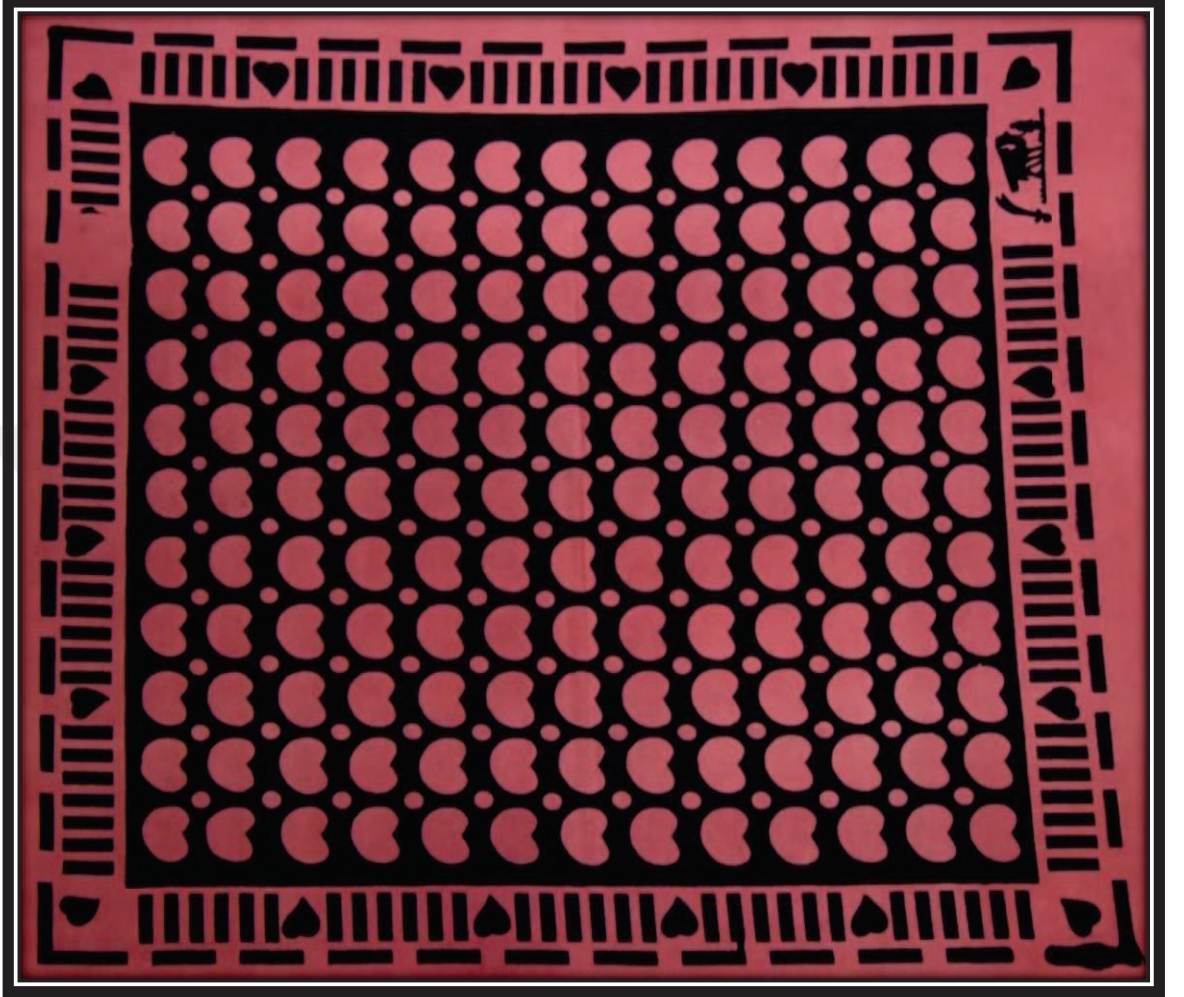
Fotoğraf 37: Asma yapağı yazmaları Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

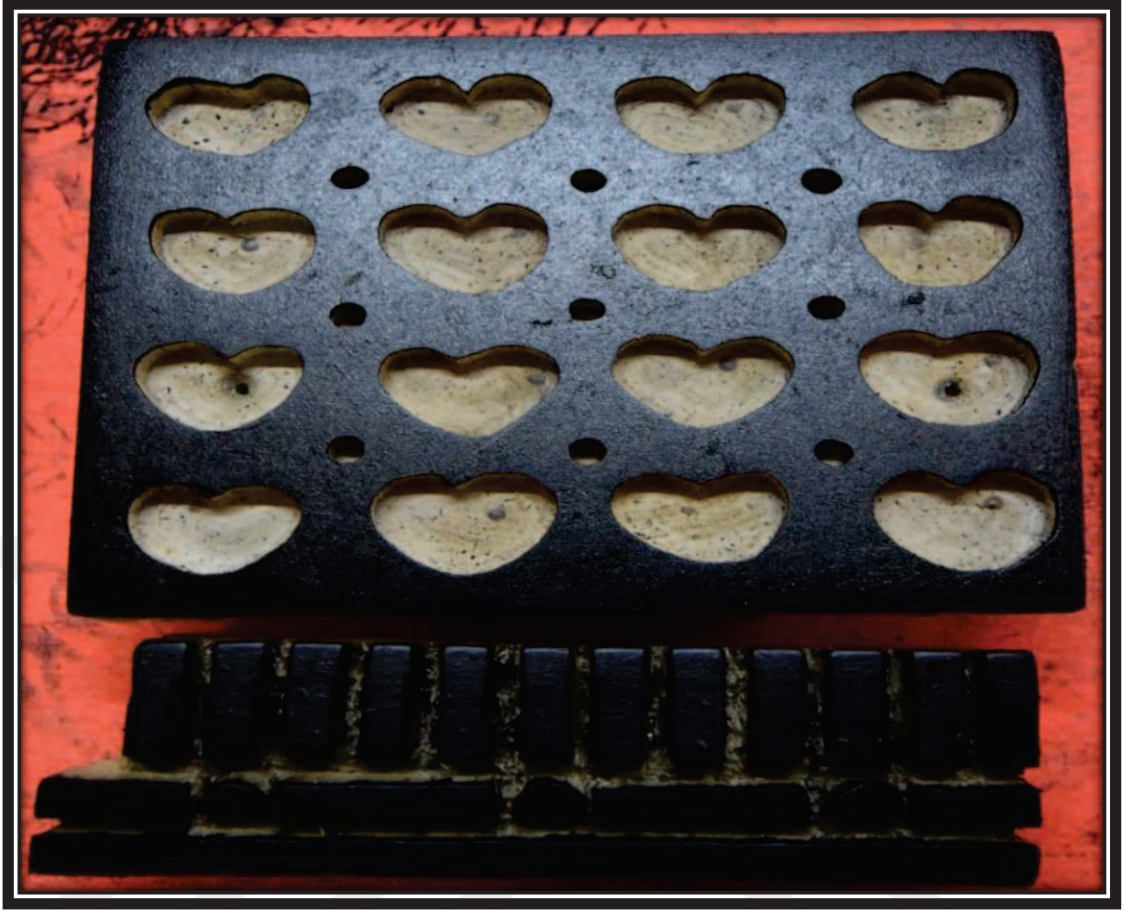
Fotoğraf 38: Asma yaprağı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat'ın halk kültüründe ve tarımında bağcılık, asma yaprağı önemli bir yere sahiptir. Eski tarihlerden beri Tokat halkı arasında asma yaprağı yaygın yapılan tarım ürünüdür. Kalıp ustaları da asma yaprağını stilize ederek kalıplara uygulamışlardır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılır. Yazmanın boyutu 90x90 cm'dir. Pamuklu kumaş üzerine basılır. Kalıplar elvan tekniği kullanılarak basılır. Yazma kare formundadır. Kalıp yazmaların kenarlarına üç adet gelecek şekilde basılmıştır. Genel olarak zemin siyah, motifler ise kırmızı ve yeşil olarak basılır. Fakat zemini farklı renklerde kullanılarak basılan yazmalar bulunur motifler ise farklı renkler kullanılarak zengin seçenekler oluşturulmuştur. Yaprığın üstündeki çiçek üzüm bağlarındaki tekesakalı bitkisinin çiçeğinden esinlenerek yapılmıştır. Bazı kalıplarda çiçeği ve yaprağı öne çıkarmak için yaprağın üstündeki dal kullanılmayarak kalıp sadeleştirilmiştir. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.2. Tokat Elmalısı

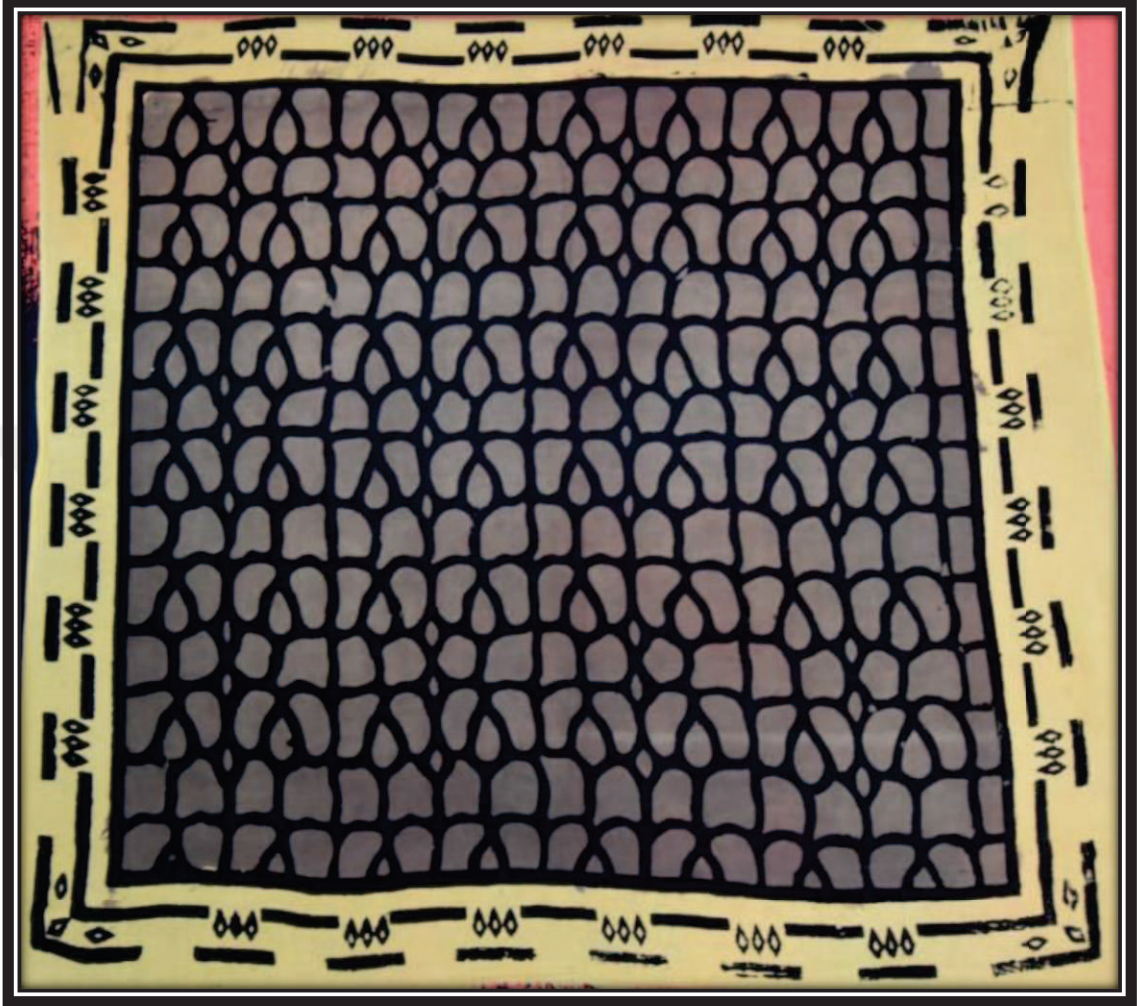
Fotoğraf 39: Tokat elmalısı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 40: Tokat elmalısı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat'ın kendine has desenlerinden biridir. Annesi ve babası olan kızların kullandığı yazmadır. Siyah zemine kırmızı ve siyah uygulanır mor, kırmızıda basımı yapılır. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Zemin rengi bordü motif rengi siyahtır. Kalıp baskı tekniği ile pamuklu bez kumaş üzerine basılmıştır. Yazma kare formundadır. Motiflerden kombinasyon sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur. Yazmanın içinin tamamı dolacak şekilde elma kalıbı baskısı uygulanır. Kenar bordürü ise sıralı ince dik çizgiler basılıp, ince dik çizgilerin üstü nede yatay uzun ve kısa çizgiler basımı yapılarak tamamlanır. İhlamur ağacı kalıp yapımında kullanılmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.3. Tokat Yarımlı Elmalısı

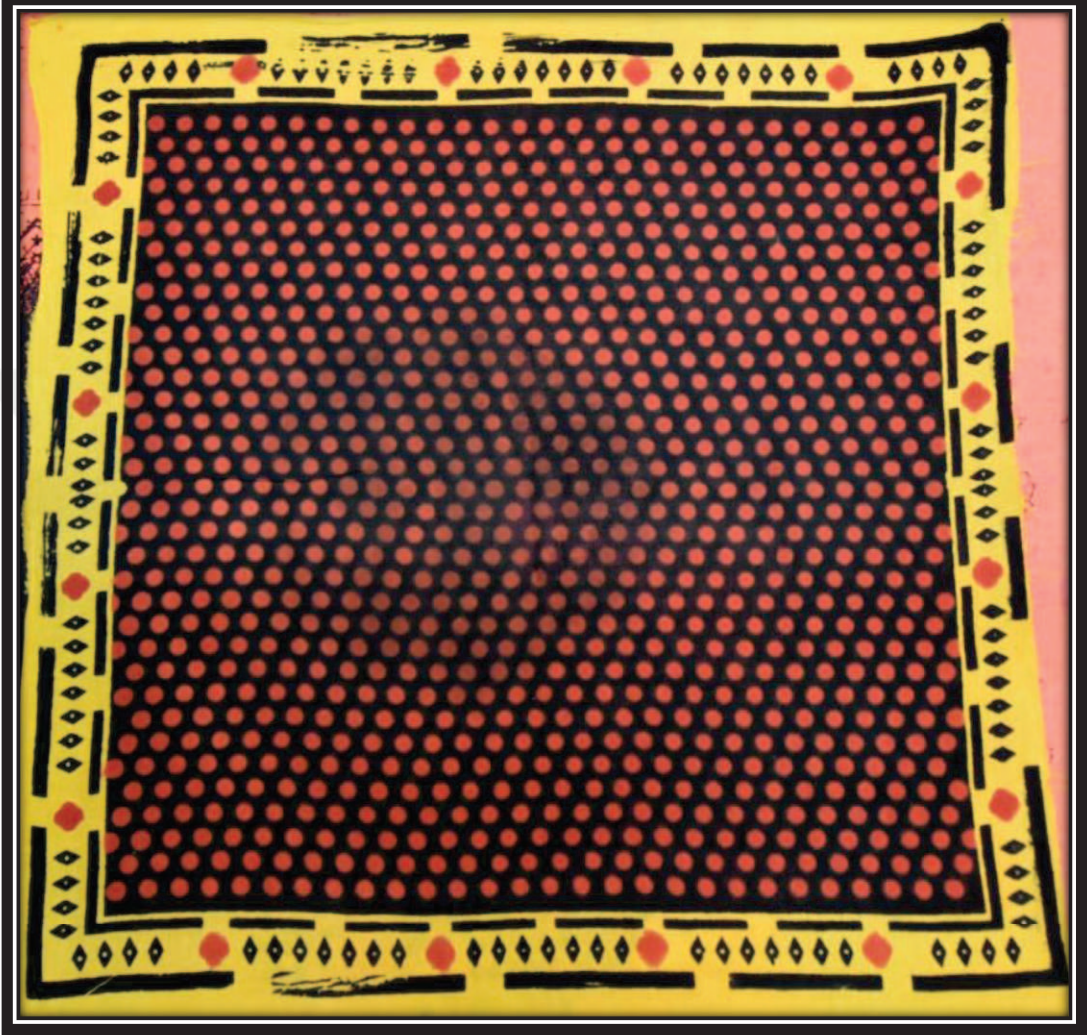
Fotoğraf 41: Tokat yarımlı elmalısı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 42: Tokat yarım elmalısı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini sarıdır, motifte kullanılan renk siyahtır. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Yazmanın yüzeyi tamamen dolacak şekilde kalıp basılır. Pamuklu bez kumaş üzerine kalıp baskı tekniği ile basılmıştır. Genel olarak zemin siyah, motifler ise kırmızı ve yeşil olarak basılır. Fakat zemini farklı renklerde kullanılarak basılan yazmalar bulunur motifler ise farklı renkler kullanılarak zengin seçenekler oluşturulmuştur. Kalıp geometrik ve asimetrik şekiller kullanılarak stilize edilmiştir. Motifler kombinasyon oluşturularak kompozisyon sağlanmıştır. Bu yazma halk arasında yetim olan kızların hal ve durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.4. Tokat Kirazlı (Fındıklı)

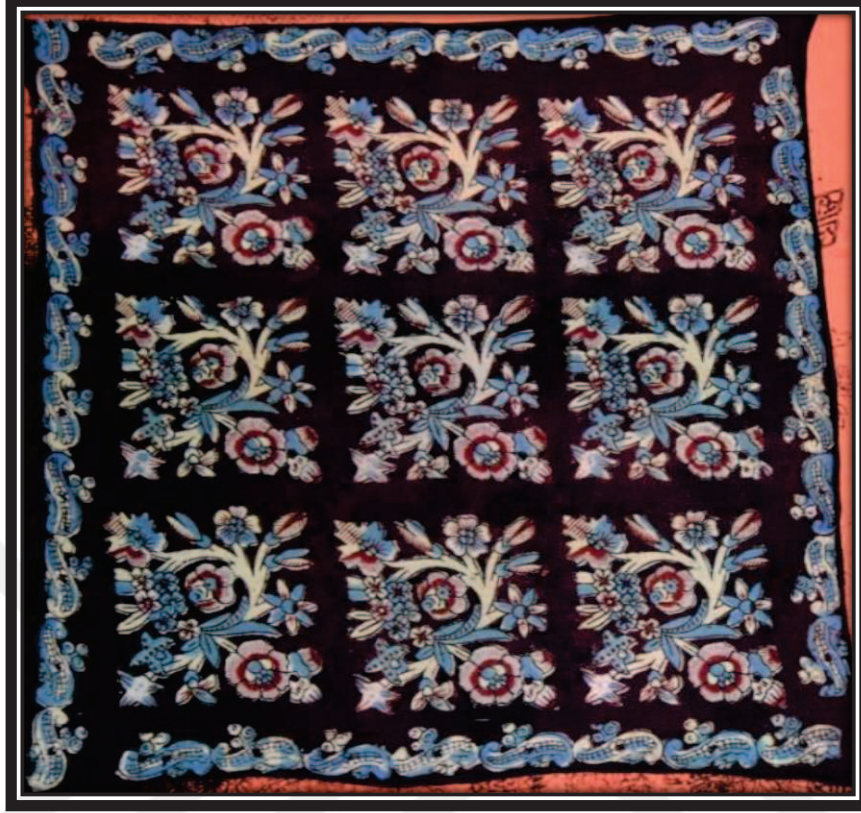
Fotoğraf 43: Fındıklı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 44: Fındıklı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat'a özgü yazma kalıplarından birisidir. Kalıp düzgün olamayan küçük daireler oluşturularak tasarlanmıştır. Bu tasarıda kiraz ya da fındığı benzediğinden halk arasında bu isimleri almıştır. Yazmanın zemin kırmızı, sarı veya beyaz olabilir. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Kare formu kullanılarak elvan tekniği ile pamuklu bez kumaş üzerine yapılmıştır. Yazmanın yüzeyi tam dolacak şekilde uygulanır. Kenar bordürleri, paralel iki uzun çizgi ve aralarında küçük üçgen şekil konulmuştur. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.5. Tokat İçi Dolusu

Fotoğraf 45: Tokat içi dolusu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 46: Tokat içi dolusu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat'ın ismiyle özdeşmiş ilk desen kalıplarındandır. Zemini genellikle kırmızı, mor ve siyah üç renk tercih edilmektedir. Elvant yazmanın tamamı dolarak 9 motif oluşturulup Kalıp baskı kullanılarak, yazmanın yüzeyi boş kalamayacak şekilde doldurulmuştur. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir. Kare formunda, pamuklu kumaş üzerine elvan baskı tekniği kullanılarak basılmıştır. Yazmanın kenarları bordürle çevrilidir. Yazmanın yüzeyine çiçek motifleri üç adet sıralı şekilde, dokuz motif olarak basılmaktadır. Yazma kombinasyon sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur.

Kalıbı incelediğimiz zaman ters askıda duran buket büyük, küçük çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kenar motifine ise birbirine bağlantılı kalın şerit üzerine yaprak biçimli zemin şekli oluşturularak yaprakların üzerine küçük çiçek motifleri vurgulanmış ve kenar bordürü yapılmıştır. Alizarin boyanın tercih edilmemesiyle günümüzde basılmayarak kullanımdan kalkmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.6. Tokat Beşlisi

Fotoğraf 47: Burak Ceviz (Türker, 1993: 26)

Fotoğraf 48: Tokat beşlisi kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini kırmızıdır, sarı, yeşil, mavi ve beyazdır. Yazma pamuklu bez kumaş üzerine elvan tekniği uygulanarak basılmıştır. Yazmanın boyutu 110x110 cm'dir, yazmada kare formu kullanılmıştır. Tokat içi dolusunun kalıbı kullanılarak yapılan yazma çeşididir. Ortaya bir tane kenarlarda 4 tane gelecek şekilde kalıp baskı uygulanarak yapılır. Tokat beşlisi adını buradan almıştır. Yazmanın yüzeyi dolduracak şekilde motifler basılır. Kenarları bordürle çevrilidir. Merkezde çiçek konularak onu çevreleyen yapraklar, çiçekler ve tomurcuklar kullanılmıştır. Kalıp ve renklerle kombinasyon sağlanarak, kompozisyon oluşturulmuştur. Günümüzde kullanılmamaktadır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.7. Tokat Üzümlüsü (Tokat Morlusu)

Fotoğraf 49: Tokat üzümlüsü yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 50: Tokat üzümlüsü kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini siyah, motiflerde kullanılan renkler mavi, beyaz ve kırmızıdır. Yazmanın boyutu 110x110 cm ve kare formu kullanılmıştır. Pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği uygulanılarak basılmıştır.

Çengelköy ve Tokat içi dolusu deseninin deforme edilmiş halidir. Tokat üzümlüsü olarak anılmasında kalıbın bazı yerlerine üzüm saklımı şeklinde küçük çiçek motifleri kullanılmasıdır. Zemine mor ya da kırmızı kullanılmasından Tokat morlusu ismini de almıştır. Desen mor, sarı, yeşil ve mavi renk olacak şekilde basılmıştır. Kenar suyu ise Tokat içi dolusunun kenarı kullanılmıştır. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Kalıp ıhlamur ağacı kullanılarak hazırlanmıştır. Kalıpta üzüm sakımlar, çiçekler, tomurcuklar ve onları tamamlayan yaprak kullanılmıştır. Kalıp ustalar tarafından stilize edilmiştir. Farklı çiçeklerle kombinasyon sağlanarak, kompozisyon sağlanmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.8. Purket (Plaka)

Fotoğraf 51: Purket yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 52: Purket kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Purket diğerk adı Plaka olarak bilinir. Kenarlarına üç motif gelecek şekilde basılmıştır. Kalıbın orta kısmında büyük çiçek motifi sağ alt ve sol üst tarafında küçük çiçek demeti kullanılmıştır. Siyah zeminde söktürme yöntemi ile motifin Elvant renkleri sarı, yeşil, mor ve kırmızıdır. Afyon, Isparta, Burdur yöresinde kullanılır (Türker, 1996, 29). Yazmanın zemini siyah, motifte kullanılan renkler pembe, mor, yeşil ve beyazdır. Yazmanın boyutu 90x90 cm kare formu kullanılmıştır. Yazma, pamuklu bez kumaş üzerine elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılmaktadır.

Kalıp, ıhlamur ağacı kullanılarak hazırlanır. Kalıbı incelediğimizde, dal parçası üzerine kurgulanan iki yaprak bulunur. Yaprakların damar ayrıntıları ince işçilikle oyulmuştur. Sol yaprağın üst kısmında iki tane çiçek motifi vardır. Kalıbın merkezinde büyük açmış çiçek motifi yer alır. Çiçeğin üst kısmına da tekrardan küçük çiçekler eklenerek kombinasyon sağlanmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.9. Kaşık Sapı

Fotoğraf 53: Kaşık sapı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 54: Kaşık sapı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini siyah ya da sarı renk olarak kullanılır. Yazmanın kenarına sarı veya yeşil renk sıralı halde kaşık sapı motifi uygulanır. Köşelerine Purket kalıbı ile baskı yapılır. Sivas ve Zile yöresinde kullanılır (Türker, 1996,29). Kenar suyu kalıbı yatay eğik çizgiler kullanılarak süreklilik oluşturmuştur ve tekrar durumdadır.

Yazmanın zemini sarı motiflerde kullanılan renk yeşil ve bordodur. Yazma kare formunda 90x90 cm, pamuklu bez kumaş üzerine, elvan baskı tekniği uygulanarak basılmıştır. Yazmanın kenarlarına motif tek gelecek şekilde dört tane basılır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılır. Kenarları bordürle çevrilidir. Yazmanın özelliği kenar bordüründen gelmektedir. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.1.10. Kaynana Yumruğu

Fotoğraf 55: Kaynana yumruğu yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 56: Kaynana yumruğu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat'tın kendine özgü motiflerindedir. Kaynana yumruğu isminin verilmesi ise Tokat kayın validelerinin otoriterisinden gelmektedir. Zemini siyah ve sarı tercih edilir. Motif renkleri ise pembe, sarı ve mor yeşil renkler kullanılır. Yazmanın zemini beyaz, motifte kullanılan renkler yeşil, bordo ve sarıdır. Yazmanın boyutu 90x90 cm, kare formundadır, pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği kullanılır. Yazmanın yüzeyi boş bırakılarak motifler sadece kenarlara basılır.

Kalıp, ıhlamur ağacından hazırlanır. Kalıp ise yaprakların birbirlerine köprü şeklinde birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kalıptaki yapraklar asimetric şekilde oyulmuştur ve yumruğu andırmaktadır. Keskin girinti ve çıkıntıları vardır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Kenara üç motif diğer iki kenarına ise iki kalıp basılarak uygulanır. ‘‘Zile ve Afyon yöresinde tercih edilir’’ (Türker, 1996,30).

4.1.11. Evişi

Fotoğraf 57: Evişi yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertayın)

Fotoğraf 58: Ev işi kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini sarı, motifte kullanılan renkler yeşil, bordo, siyahtır. Yazmanın boyutu 90x90 cm'dir ve kare formu kullanılmıştır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine elvan baskı tekniği ile basılmıştır. Yazma, sarı zemin üzerine dört kenara bir motif gelecek şekilde ve orta zemine bir motif olmak üzere basılır. Motif ortasında bir çiçek ve uç kısımlarında yıldız motifli küçük çiçek ile aşağıya doğru sarkan dört tane sıralanmış daire bulunur. Kenar suyu motifi ise yazmanın iki kenarına 4 tane gelecek şekilde diğer iki kenarına ise üç tane gelecek şekilde motif uygulanır. Yazmada kalıplar kombinasyon oluşturularak, kompozisyon sağlanmıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

Kenar suyu motifi ortasında bir çiçek deseni ve onun üzerinde küçük üzüm salkımı şekli uygulanarak yapılmıştır. "Ev işi yazması daha çok Kastamonu yöresinde tercih edilir" (Türker,1996,31).

4.2. DEĞİŞİK YÖRE KALIPLARIYLA TOKAT'TA BASILAN ELVAN YAZMALAR

4.2.1. Çengelköy

Fotoğraf 59: Çengelköy yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 60: Çengelköy kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini sarı, motifte kullanılan renkler mavi, beyaz, bordo ve yeşildir. Yazmanın boyutu 110x110 cm, kare formu kullanılmıştır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği kullanılmıştır. Yazmanın yüzeyi tamamen doldurulur. Yazmanın kenarları bordürle çevrilidir.

Bu yazma Tokat içi dolu yazmasından etkilenilerek Çengelköy motifi dokuz dallı kare bir kompozisyon içinde basımı yapılır. İki ayrı kalıp olarak çalışılan motifin ilki, çiçek demeti olarak kullanılmakta kenar suyu motifi ise baklava dilimlerinin iç içe geçmiş şekli dilimlerin birleştiği noktalarda perspektif oluşturularak arka planda duran küçük çiçek benzeri yapraklar deforme edilerek kullanılmıştır.

Genel olarak yazmada siyah zemin ve iç motifler çiçeklerde kırmızı, yeşil, sarı, mavi renkler kullanılır. Çeşitli zemin renklerine göre elvan renkleri tercih edilmiştir. Kare ve on altılı Çengelköy yazma farklı ölçü çeşitlerinde basılarak kullanılır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.2. Fulyalı

Fotoğraf 61: Fulyalı yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 61: Fulyalı kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemin rengi kırmızıdır. Motif rengi siyahtır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine kalıp baskı tekniği kullanılmıştır. Yazmanın boyutu 90x90 cm, kare formu kullanılır. Yazmanın ortasına dokuz veya on altı dallı fulyalı motif basılır.

Fulyalı motifin dalı S şeklinde alt kısmında ise 2 yaprak motifi simetrik şekilde durmaktadır. Yaprığın arka tarafından ise küçük yaprak motifi işlenmiştir. S şeklindeki motifin orta kısmında 3 budak budakların üzerinde uç kısma doğru sıralı bir şekilde küçük çiçek ile yaprak motifleri yer alır. Uç kısmı boynu bükük tam açmamış çiçek tomurcuğu yer alır. Yazmanın kenar süslemeleri düz çizgi üzerinde bir dal parçası yer almaktadır. Dalın kısmı çiçek motifi işlenirken alt kısımda 2 yaprak motifi ile oluşturulmuştur. Yaprakların alt kısmında büyük açmış çiçek motifi ve altında 2 taraflı biraz daha küçük yaprak bulunur. Tekrar eden son kısmında 3 tane küçük çiçekten oluşan çember şeklinde dizayn edilmiştir. Kullanılan iki kalıpla kombinasyon sağlanmıştır. Elvant renkleri sarı, kırmızı, yeşildir. ‘‘İstanbul ve Konya yöresinde tercih edilir’’ (Türker, 1996, 37). Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.3. Horoz Kuyruğu

Fotoğraf 62: Horoz kuyruğu yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 63: Horoz kuyruğu kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın boyutu 90x90 cm'dir. Yazma kare formunda, pamuk bez kumaş üzerine elvan tekniği ile basılır. Yazmanın zemin rengi sarı, motif renkleri kırmızı, yeşil ve siyahtır. Horoz kuyruğu motifi, yazmanın yüzeyini tamamını dolduracak şekilde üçerli ve iki motif olacak şekilde baskısı yapılır. Yazmanın kenarları bordürle çevrilidir.

Doğa'dan esinlenilerek alınan bu yazma horozibiği adıyla anılmaktadır. Bir dal şeklinden oluşan bu yazma motifi yarım ay şekli andırır. Kalıp ıhlamur ağacına oyulmuştur. Motifin alt tarafında yukarı doğru kıvrılan dal parçası üzerinde palmiye ağacının yapraklarını andıran simetrik sıralı bir şekilde art arda dizilerek oluşturulmuştur. Bu oluşan yapraklar sol tarafta 18 sağ tarafta 12 adetten oluşur ve uçları da daha yumuşak ve ovaldir. Yaprakların hemen bitişiğinde aşağıya doğru kıvrılan dal parçasının ucunda açmış bir adet gül bulunmaktadır. Motifin alt kısmında ise 3 adet goncayı andıran yaprak vardır. Kenar suyu ise 1 adet küçük çiçek ve yapraktan oluşur. Kompozisyon çiçek basıldıktan sonra bitişiğine yaprak gelecek şekilde art arda basılır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna sahiptir.

4.2.4. Kandilli

Fotoğraf 64: Kandilli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 65: Kandilli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmaların zemini beyazdır. Motifte kullanılan renkler mavi, kırmızı ve sarıdır. Yazmanın boyutu 90x90 cm ve kare formundadır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın kenarları yıpranmış ve yırtılmıştır.

Kandil motifleri kullanıldığı için yazmaya kandili ismi verilmiştir. Kandilli motifi kenarlara bir tane gelecek şekilde dört adet basılır ortaya bazen tuğra bazı yazmalarda papatya benzeri büyük çiçek motifi uygulanır. Kandillerin arasına da ay yıldız kalıbı uygulanır. Kenarlarına renkli çiçek motifleri basılır. Kenar suyu ise ‘şile’ denilen bir aletle bazı yazmalarda siyah bazılarında ise kırmızı ve mor renkler kullanılarak çevrelenir. “Kenarları bordürlerle çevrelenir. Sivas, Zile ve Çorum yöresinde kullanılır. Kadınlar madımak toplamaya çıktıkları zaman başlarına örtmek için kullanmışlardır” (Türker, 1996, 32). Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir

4.2.5. Cingoloz

Fotoğraf 66: Cingoloz yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 67: Cingoloz kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın boyutu 110x 110cm olarak kullanılmıştır. Yazmanın zemini sarıdır. Motifte kullanılan renkleri mavi, bordo ve siyahtır. Yazma pamuklu kumaş üzerine kare formunda, elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın kenarları bordürle çevrilidir. Yazmanın ana motifi yazmanın iki kenarına dik şekilde beş adet basılırken, merkezine iki sıralı biçimde üç adet basılır ve iki sırayı bağlamak üzere motif yatay basılır. Kalıbın S şeklinde ve ortalarından meyve çiçekler konulmuştur. Yazmanın ortasına basılan kalıbında ise meyve dalı konulmuştur. Kenarına siyah söktürme yapıldığı için Cingoloz denilmiştir. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.6. Kestaneli

Fotoğraf 68: Kestaneli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 69: Kestaneli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini beyazdır. Motifte kullanılan renkler bordo, mavi, yeşil ve sarıdır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın boyutu 110x110 cm, kare formunda kullanılmıştır. Yazmada motifler kombinasyon oluşturularak, kompozisyon sağlanmıştır.

Kenar bordür içinde küçük çiçek motif üst kısmında başak verilmiştir. Şerit şeklinde yazmanın dörtkenarına basılmıştır. Dörtkenar bir motif gelerek orta kısımda bir tane kestane motifi uygulanmıştır. Motif bir dal üzerinde üst üste sıralı biçimde kestane motifi konulmuştur. Ana dalın üzerinde büyük bir dal parçası vardır.

Dalın orta kısmında açmış şekilde büyük çiçek motifi ve üst kısmında açmış şekilde büyük çiçek motifi ve üst kısımda iki tane yelpaze çiçeği ortada küçük dal ile motifi tamamlanmıştır. Ana motifin ortasında bir tane küçük çiçek motifi uygulanmıştır. ‘‘Kastamonu, Zonguldak yörelerinde tercih edilmiştir’’ (Türker, 1996, 36). Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.7. Drama

Fotoğraf 70: Drama yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 71: Drama kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın boyutu 100x100 cm'dir. Kare formu kullanılmıştır. Yazmanın zemin rengi beyazdır. Motiflerde kullanılan renkler yeşil, sarı, mavi ve pembe dir. Yazma pamuk kumaş üzerine elvan baskı tekniği kullanılmıştır.

Yazmanın diğer adı analıkızlıdır. Yazmanın zemini siyah veya beyaz olarak kullanılır. Kenarlara üç adet motif gelecek şekilde drama kenar motifi uygulanır. Yazmanın ortasına daire biçimli göbek motifi olan gül birbiri ardına basılır. Yazmada tercih edilen renkler sarı, kırmızı, yeşil ve mordur. Yazmada kullanılan renklere göre hasta evli vb. durumları anlatmak için tercih edilmiştir. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.8. Laleli

Fotoğraf 72:Laleli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 73: Laleli kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Yazmanın zemini siyahtır. motif renkleri, mor, sarı, mavi ve yeşildir. Yazmanın boyutu 100x100 cm, kare formundadır. Yazma pamuklu kumaş üzerine, elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın orta kısmına her köşeye bir adet gelecek şekilde dört tane kenarlara uygulanır yazmanın tam ortasında bir tane basılarak tamamlanılır . Kenarları bordürle çevrilidir.

Kalıp ıhlamur ağacına oyulmuştur. Motif baktığımız zaman damla biçiminde orta kısımda büyük açmış lale kullanırken uç eğimli kısmında kapalı açmamış lale kullanılmıştır. Kenar suyu motifi iç içe geçmiş küçük çiçek motifleri yer alır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.9. Kilitli

Fotoğraf 74: Kilitli yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kilitli yazmanın zemini beyazdır. Motif renkleri, bordo, yeşil, sarıdır. Yazma pamuklu kumaş üzerine kare formu kullanılmıştır. Yazma elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın boyutu 100x100 cm'dir.

Yazmanın dört kısmına bir adet gelecek şekilde motif basılır yazmanın göbeğinde bir adet motif uygulanır. Motif küçük çiçeklerle bezeli olup bahar dalı olarak yapılmıştır. Kenar suyuna çengel köy kenar suyuna benzemektedir. Farkı baklava dilimlerinin iç içe geçmesiyle kilitlenmesi şeklinde kenar kilitlenmesi şeklinde kenar bordürle çevrili olarak kullanılır. Yazmada adını kenar suyunun kilitlenmesinden almıştır. Kilitli yazma günümüzde basılmamaktadır. Yazmanın kalıbına ulaşılamamıştır. Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

4.2.10.Sinekli Hamamiye

Fotoğraf 75: Sinekli hamamiye yazma Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 76: Sinekli hamamiye kalıbı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

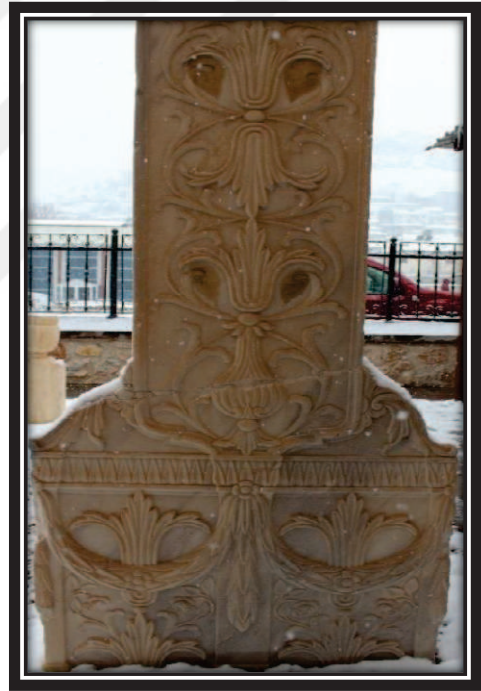
Normal yazmalara göre daha büyük ölçülerde basılan başörtüsüdür. Yazmanın boyutu 110x160 cm, dikdörtgen formu kullanılmıştır. Yazma pamuklu kumaş bez üzerine elvan tekniği ile basılmıştır. Yazmanın zemini beyazdır. Motiflerde kullanılan renkler, bordo, kırmızı, mavi ve sarıdır. Yazmanın tamamı dolacak şekilde kalıplar basılır.

Yazmanın, iki baş kısma gelecek şekilde dokuz adet çiçek motifi basılır. Orta kısmına boş kalmayacak biçimde sinek adı verilen küçük motifler uygulanır. Kenar suyu ise yazmanın tamamını çevreler. Merkez kısmı, motif ile baş taraf motiflerini ayırarak kenar suyu yapılmıştır. ‘‘Yazma Beypazarı, Boyabat, Durağan ve Ayaç civarlarında kullanılmıştır’’(Türker,1996,41). Yasemin Ertaştan koleksiyonuna aittir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TOKAT KALIP BASKI YAZMACILIĞININ HALK KÜLTÜRÜ ve PLASTİK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

5.1.Cingoloz-Mezar Taşı

Fotoğraf 77: Cingoloz Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 78: Roma dönemi stel Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Cingoloz Tokat ahşap yazma kalıbı bitkisel motiflerle bezenmiş haldedir. Diğer örneğimiz olan mermer, stel (mezar taşı) üzerinde de aynı durumu görmekteyiz. Motif dengesi açısından karşılaştırdığımızda Osmanlı dönemi olsa da motif estetiğimiz aynı, çıkıştan olduğunu söyleye biliriz. Cingoloz kalıbında olan S şeklini andıran motifin orta merkez kısmında alt ve üst kesişme noktası bulunmaktadır. Bu noktada tam ortadan geçen düz çapraz çizgiyle tamamlayan

geometrik ve simetrik kompozisyon bütün halindedir. Yatay formun merkezinden zıt dikey durumda ritim ve denge kompozisyonunu görüyoruz.

Mezar taşının (stel) orta kısmında düz dikey aşağıdan yukarıya doğru bir çizgi geçmiştir. Burada da benzer olarak S yatay formda kullanılmıştır. Bitkisel motifler daha sade ve yumuşak biçimli kullanılmıştır. Cingoloz kalıbında tekrar eden motifler gibi burada da görülmektedir. Her iki eserde de motif benzerliği var ama tabii ki teknik farklılıklar da oluşmaktadır. Yazmacılık sanatında kullanılan ıhlamur ağacından yapılmış olan ahşap kalıp fonksiyoneldir ama stel (mezar taşı) fonksiyonel değildir. Bir yerin ya da durumun özelliğini taşıyan stabil taşıdır.

Mezar taşı; Osmanlı dönemine aittir. Uzunluğu, 2,20 cm, kalınlığı, 20 cm, genişliği 75 cm, baş taşı genişliği 40 cm, dir. Taşın düz yüzü düzdür. Sanduka kısmının yanlarında gırlantların uçları ve akantus yaprakları vardır. Ayak taşı dikdörtgen bir blok şeklindedir. Taşın üst kısmı, bir iç bükey profille daralmış buradan dilimli bir kademe ile tekrar genişleyerek yükselmiş ve en üstte yine daralma şeklinde sonuçlanmıştır. Ayak taşının iç yüzüne yuvarlak çelenkler meydana getirecek vaziyette üst üste üç sıra kompoze edilmiş karşılıklı iki akantus yaprağından oluşmuş bir bezeme yapılmıştır. Çelenklerin orta kısımlarında altlı üstlü birer akantus yaprağı vardır (Tokat Müzesi Etnografik Eser Envanteri, 1924, 76).

5.2.Kaynana Yumruğu- Tek Kulplu (Bezemeli) Testi

Fotoğraf 79: Kaynana yumruğu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 80: Tokat Tek Kulplu (Bezemeli) testi 19-20. Yüzyıl Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Kaynana yumruğu kalıbımızı incelediğimiz zaman iç içe geçmiş geometrik şekillerden oluşan çiçek yapılarını birbirine bağlayan kalın düz dik çizgi görüyoruz. Tokat tek kulplu testi 19-20. yüzyıla aittir. Tokat tek kulplu testide ise geometrik ve dairesel biçimde çiçek motifi ile çiçeği birleştiren düz dik açılı çizgi kullanılmıştır. Düz dikey çizgi ile yaprak kısmına bağlanmış motifin merkezinden ritimli dağılmıştır. Seramik testide yanlarda kullanılan dairesel noktalar kaynana yumruğunda kalın düz çizginin içinde kompozisyon olarak kullanılmıştır. İncelediğimiz zaman eserlerde bütünlük sağlanmıştır. Zanaatkârlar eserlerini yaparken bir önceki eserlerden her zaman etkilenmişlerdir buna örnek olarak bu çalışmayı göstere biliriz.

Tek kulplu (Bezemeli) testi; Osmanlı dönemine aittir. Yüksekliği 41,5cm, ağız çapı 5,5 cm, dip çapı15 cm'dir. Düz, yuvarlak, alçak kaideli, yukarı doğru genişleyen eliptik gövdeli, kısa dar boyunlu, dar ağızlıdır. Omuzdan boyuna birleşen tek kulpludur. Gövdenin bir yüzüne barbutin tekniği ile bitkisel bezeme yapılmıştır. Dışı hardal sarısı sırlıdır. Ağız kenarından aşağı doğru yeşil renkli sır akıntısı görülmektedir. Ağızın bir kenarı kırıktır (Tokat Müzesi Etnografik Eser Envanteri, 2013, 120).

5.3.Tokat İçi Dolusu- Lahit

Fotoğraf 81: Lahit roma Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 82: Tekne roma önemi Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 83: Tokat içi dolusu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Roma dönemi lahdimize baktığımız zaman çanak formunda yapraklarla bezenmiş kompozisyonla karşılaşırız. Aynı şekilde kenar suyumuza baktığımız zaman yatay yananlara yayılmış çanak formu kullanılmıştır. Kenar suyu olarak ıhlamur oyma kalıbı küçük dallarla betimlenmiştir.

Lahittin orta kısmında insan figürü varken kenar suyunda lale formunda çiçek figürü kullanılmış her ikisinde benzer formlar teşkil etmiştir. Roma dönemi

ostotek'te şekillerin bütününde aynı biçimler kullanılmış burada insan figürü yerine papatya kullanılmıştır. İncelediğimiz zaman eserlerin ritim ve dengesi, birbirleriyle bütünlük gösterdiği görülmektedir.

Lahit parçası- kireç taşı; roma dönemine aittir. Yükseklik 73cm, uzunluk 98 cm, kalınlık 22 cm'dir. Kireç taşından yapılmış bir lahidin parçasıdır. Dikdörtgen formu olan blokun alt kısmı bir kaideye oturmaktadır. Ön yüzde; ortada bir medusa başı ile bunu bir yarım ay şeklinde çevrilen gırlantlar kabartma olarak işlenmiştir. Üst köşesi ile yan kısmı kırılmış olan parçanın arkası işsizdir (Tokat Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri, 1984,7).

Roma dönemi tekne; roma dönemine aittir. 47.5x42 cm, derinlik 27 cm, iç derinlik 13 cm'dir. Kare prizma şeklinde, içi aynı şekilde oyulmuş, tek yüz işçiliksiz, iç yüzünde çelenk, içinde çiçek motifi vardır (Tokat Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri, 1997, 10).

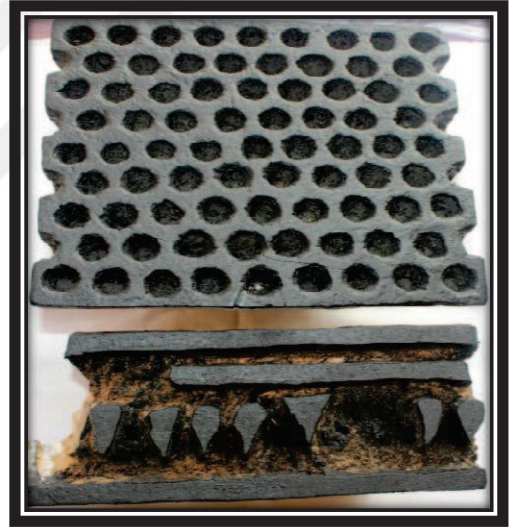
5.4.Tokat Fındıklısı-Nalın (ahşap-gümüş)

Fotoğraf 84: Nalın Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 85: Nalın Burak Ceviz (Tokat müzesi)

Fotoğraf 86: Fındıklı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Tokat fındıklı kalıbıyla nalın incelediğimiz de nalının çevreleyen kemer kısmında küçük daireler kullanılmış aynı biçimde fındıklı kalıbımızda düzgün formlarda olmayan küçük daireler kullanılmıştır. Küçük daireler biçimsel olarak iç bükey ya da negatif olarak şekillendirilir. Nalın iç kesim kenarlarında birbiri ardına dizilmiş pozitif biçimli gümüş kabartma kullanılırken uç kısımda sütunlar dizilmiştir.

Aynı kompozisyonda findıklı kenar suyunda yine geometrik şekiller birbiri ardına kullanılırken uzun kalın sütunlar yatay olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada tamamen ayrı çalışmalar olsa bile biçimleri birbirini andırmakta temel kullanılan yapılar geometrik şekiller benzeştir.

Nalın- Paund- Ahşap- Kösele; Osmanlı dönemine aittir. Uzunluk 22,3 cm, yükseklik 5,5 cm, genişlik 8.4 cm'dir. Ahşap kısım; taban ve topuk yanı kısımlarının poundunun çivi ile çakılarak kaplanması ile oluşmuştur. Atkı kösele olup üç sıra zincirle kaplanmıştır. Madeni kısımlar üzerindeki süslemeler demir zımbalarla çakma (darp) tekniği ile yapılmıştır.

Taban süslemeleri nalının formuna uygun üç bordür, bu bordürler inci dizisi, yumurta dizisi ve palm yaprağı dizisinden oluşur. Araları derin çizgilerle ayrılır. Panelde topukla uçları daire parçası formunda biten bir kenardan başlayarak ortaya kadar büyüyen ve ortadan sonra küçülen diller, orta göbek etrafında on iki taç yaprağı olan papatya ve göbek etrafında altı adet iç bükey yuvarlak yaprağı olan bir çiçek iki tarafında yedi yapraklı palm dalı, iki tarafında üç yaprak, parmak ucu ortada da uzun, kenarlarda kısa beş adet dil yer alır.

Topuk yanal yüzünde boldür süsleri tekrarlanmış ortada bir rozet köşelerde üçer yaprak vardır. Taban ve topuk levhaları kenarlarında yarım daire dillerin kıvrılması ile ahşap kısma monte edilmiştir (Tokat Müzesi Etnografik Eser Envanteri, 1965, 93).

5.5.Evişi- Takyeciler Camii

Fotoğraf 87: Ev işi Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Fotoğraf 88: Takyeciler camii şadırvan Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Takyeciler camii)

Ahşap beyaz çalışmaya baktığımız zaman merkezde çiçek formu kullanırken arka planda dik düz çizgi ile yan düz çizgi kullanılarak orta merkeze papatya yerleştirilmiştir. Ev işi kalıbına baktığımız zaman merkezde çiçek kullanılarak onun etrafında ise kompozisyonu tamamlayan benzer yatay ve dikey çizgilerle bezenmiştir. Tavan göbek ahşap oyma da aynı kompozisyonda ters plan uygulanarak çiçek motifi arka plan merkezinde tutarak dik çizgiler sıralanarak yüzeyi tamamlamıştır.

Takyeciler Camii; Yağlıbasan Medrese'nin karşısında, Tokat Bedesteni 'nin yanında yer alan Cami'nin, kitabesi bulunmadığından kesin yapım tarihi ve yaptıranı bilinmemekle birlikte Çelebi Mehmet döneminde yapılan Edirne Eski Camii ile aynı plana sahip olması sebebiyle XV. Yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir. Yapıldığı dönemde çok tercih edilen çok ayaklı ve çok kubbeli bir plana sahiptir. Bursa Ulu Camii de bu gruptandır. Kare planlı olup dışta duvarların, ortada dört ayağın taşıdığı dokuz kubbe ile örtülüdür (TC. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

5.6.Horoz Kuyruğu-Papaz Kürsüsü

Fotoğraf 89: Papaz Kürsüsü Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 90: Papaz kürsüsü Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 91: Horoz kuyruğu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertashtan)

İkona ahşap oyma koltuğu incelediğimiz zaman farklı boyut ve biçimlerde S ve kesik içe doğru kapanmış ters yönlü hilal şeklini görüyoruz. Aynı motif horoz kuyruğunda da fark ediliyor. Horoz kuyruğunda ters içe doğru kapanmış hilal formundadır.

İkona da boynu eğik biçimli çiçek formu kullanılmışken horoz kuyruğun da boynu eğik S formunda çiçek tasvir edilmiştir. İkona koltukta sırtında gelen kısmında rokoko dönemini hatırlatan çiçeklerle bezenmiş ve iki insan figürü görmekteyiz. İki esere baktığımız zaman merkez ve genel hatları ile birbirine benzemekte ve bir bütünlük oluşturmaktadır.

Papaz kürsüsü-Ahşap; dönemi belirtilmemiştir. Ölçüsü, yükseklik 183 cm, genişlik 70 cm, boy 70 cm'dir. Cephede aslan başı formunda biten iki kızak üzerine oturmuştur. Yan cepheler ikişer adet tahta oyularak yapılmış olup ortada bir haç yer alır. Yanların ön kısmına birer parça ilave edilmiş olup alt kısım prizmatik, üst kısım silindirik formundadır. Üstte birer topuzla biter. Altta üç yüz birer panel haline getirilmiş sarmaşık dalı ve çiçekleri ile bu üç panel haline getirilmiş sarmaşık dalı ve çiçekleri ile bu üç panel süslenmiştir. Üstteki silindirik sütun ise zeytin yaprakları, zeytin ve dalı ile süslü birer iki uçta valüt yer almıştır.

Arka kısmın üstündeki iki valüt arasında yer alan yarım daire formundaki panelin etrafı çiçek goncaları, iç ayakların ve kanatlarını yana açmış bir güvercinle süslenmiştir. Bu süslemenin altında iki eşkenar dörtgen ve bu eşkenar dörtgenlerin çevresinde sekiz adet dik üçgen ile dört bağlama deliği yer almıştır. Siyaha boyanmış olup verniklenmiştir (Tokat Müzesi Etnografik Eser Envanteri, 1974, 546).

5.7.Çengelköy-Ulu Camii Tavan İşleme

Fotoğraf 92: Ulu camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)

Fotoğraf 93: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)

Fotoğraf 94: Çengelköy Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Ulu Camii tavan işleme ahşap oymacılığı ile kalem işi tekniğini bir arada görmekteyiz. Ana formunda geometrik şekiller petekleme yapılarak perspektif kullanılmışken peteklerin içlerini kalem işi tekniği ile tek tek farklı formlarda çiçekler yapılmıştır. Geometrik şekiller üçgenler, prizmalar, bozuk beşgenler tasarlanmıştır. Kenar çerçevesinde art arda gelmiş çiçek buketi konulmuştur.

Çengel köy kalıbına baktığımızda ana merkeze çiçek buketi konulmuşken kenar suyunda tavan işlemede olduğu gibi iç içe geçmiş geometrik şekiller kullanılmıştır. Prizmaların iç kısımda küçük yuvarlaklıklarla doldurulmuş prizmalar birbirine bağlantılı olduğu yerde benzer formlar kullanılmıştır. Her motifin merkezinden çıkan etrafına yayılan dengeli uyumlu ritimli çizgilerle betimlenmiş ve kompozisyon oluşturulmuştur.

Ulu camii; ilk olarak Danişmentliler döneminde XII. yüzyılda yapılmıştır. 1679 yılında Avcı Mehmed zamanında tamamen yenilenmiştir.

Dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Doğu ve batı yönünde iki adet son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu özelliği ile Anadolu'da tektir. Her iki tarafta da devşirme sütun ve sütun başlıkları kullanılmıştır. Güneydoğu köşesindeki taşta oyulmuş, kuş evi Anadolu'da nadir olarak görülür. Caminin harimi ahşap tavan ile örtülmüştür. Tavana kırmızı ve yeşil renklerin hâkim olduğu fonlar arasında yalancı künde kari tekniğiyle yapılmış kare tavan göbeğinin üzeri altın yaldız ve kalem işi bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Ahşap tavanı taşıyan ayak ve kemerlerin üzeri dönemin süsleme özelliklerine uygun olarak Rumi motifli kalem işleriyle süslenmiştir (TC. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

5.8.Kandilli- Kalem işi

Fotoğraf 95: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)

Fotoğraf 96: Ulu Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Ulu Camii)

Fotoğraf 97: Kandilli Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Ulu Camii kalem işine baktığımızda merkezde daire kullanılarak dik bir çizgi ile dikdörtgen kısmına bağlanmış ve kompozisyon oluşturulmuş ve orta göbek kalem işinde üçgen geometrik şekiller vardır Kandilli kalıbına baktığımızda merkez orta kısımda yuvarlak Osmanlı tuğrası kullanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Kandilli kabında benzer biçimde üçgen form kullanılarak kompozisyon oluşturulmuştur.

Ulu camii; ilk olarak Danişmentliler döneminde XII. yüzyılda yapılmıştır. 1679 yılında Avcı Mehmed zamanında tamamen yenilenmiştir.

Dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Doğu ve batı yönünde iki adet son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu özelliği ile Anadolu'da tektir. Her iki tarafta da devşirme sütun ve sütun başlıkları kullanılmıştır. Güneydoğu köşesindeki taşa oyulmuş, kuş evi Anadolu'da nadir olarak görülür. Caminin harimi ahşap tavan ile örtülmüştür. Tavana kırmızı ve yeşil renklerin hâkim olduğu fonlar arasında yalancı künde kari tekniğiyle yapılmış kare tavan göbeğinin üzeri altın yıldız ve kalem işi bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Ahşap tavanı taşıyan ayak ve kemerlerin üzeri dönemin süsleme özelliklerine uygun olarak Rumi motifli kalem işleriyle süslenmiştir (TC. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

5.9.Tokat Beşlisi- Latifoğlu Konağı Ahşap Oyma

Fotoğraf 98: Latifoğlu Konağı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)

Fotoğraf 99: Latifoğlu Konağı Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)
Fotoğraf 100: Tokat beşlisi Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Ahşap oymaya incelediğimiz zaman merkezde orta göbek kısımda dairesel forum kullanılarak etrafına doğru ince iç içe işlenmiş yelpaze şekillinde çevrelenen çizgiler kullanılmıştır. Tokat beşlisi kalıbına baktığımızda çiçeği merkeze koyarak diğer dalları ve çiçekleri sarmal bir şekilde çiçeği dairesel olarak çevrelenmiştir. Eserlerin ikisinde de bütünlük içinde kompozisyon sağlanmıştır.

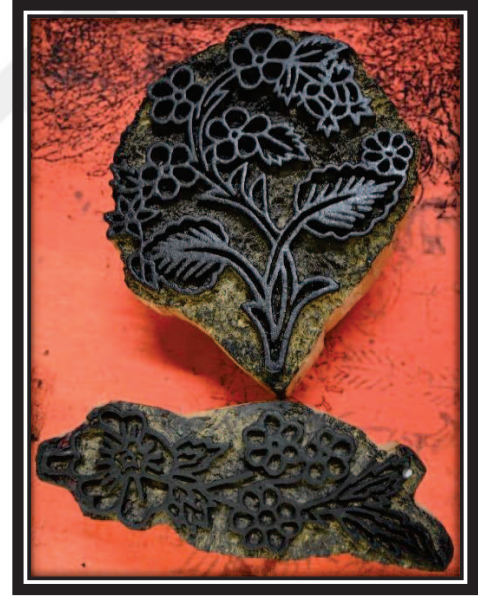
Latifoğlu Konağı; Tokat Merkez Gaziosmanpaşa Bulvarı üzerinde bulunan Latifoğlu Konağı'nın, 1746 yılında Osmanlı barok üslubunda inşa edildiği bilinmektedir.

Latifoğlu Konağı oldukça zengin ahşap, alçı ve kalemişi süslemelere sahiptir. Hamam odasında ahşap tavan, kapı, yüklük ve dolap kapakları bitkisel motiflerle bezenmiştir. Paşa Odasının barok formulu ahşap tavan göbeği, dolap ve yüklük kapakları, kapısı ahşap işçiliğinin güzel örneklerini yansıtmaktadır. İkinci kattaki Havuz başı Odası yıldız boyalı ahşap tavan göbeği yanında pano içinde çiçek işçiliği, Paşa odası ve Havuz başı Odası'nın alçı kalıp üzerine boya bezemeli ocaklarında ve tepe pencerelerinde görülmektedir. Alçılı vitray tepe pencerelerinde 'Mühr-ü Süleyman' denilen motif kullanılmıştır. Latifoğlu konağı, 1988 yılında Tokat müzesi bünyesinde, yörenin eşyaları ve kıyafetleriyle donatılıp mankenlerle canlı ve gerçekçi bir teşhir yapılarak, Tokat'ın geleneksel v kültürünün yansıtıldığı, Müze-Ev olarak hizmet vermektedir (TC. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

5.10. Fulyalı-Ahşap Beşik

Fotoğraf 101: Latifoğlu Konağı beşik Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)

Fotoğraf 102: Latifoğlu Konağı beşik Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Latifoğlu Konağı beşik)

Fotoğraf 103: Fulyalı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Ahşap beşiğimizi incelediğimizde baktığımız fotoğraf açısında orta merkezinde kenarları dengeli şekilde çiçek kabartmaları yerleştirilmiştir. Beşiğin gövde kısmında vazo içinde çiçek buketi kullanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Fulyalı baskı kalıbımızda da çiçek buketi kullanılarak merkeze yerleştirilmiştir. Kenar kısımlarına ise küçük çiçek dalı biçimlendirilmiştir. İki eserde de bir benzer bütünlük form edilerek kompozisyon sağlanmıştır.

5.11. Horoz kuyruğu Kenar suyu-Kalem işi

Fotoğraf 104: Mahmutpaşa camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)

Fotoğraf 105: Mahmutpaşa camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)

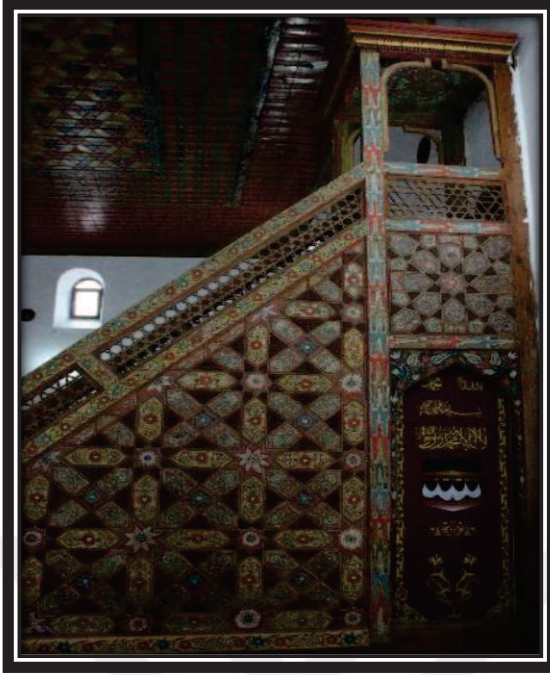
Fotoğraf 106: Horoz kuyruğu kenar suyu Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Mahmutpaşa Camii kalem işini incelediğimizde dairesel çiçeklerle sıralı bir şekilde dallar konularak işlenmiştir. Horoz kuyruğu kenar suyu kalıbında aynı form kullanılarak dairesel çiçek ile dallar vurgulanmıştır. Zaman farkı olsa da iki eserde bir bütünlük ve kompozisyon oluşturmaktadır. Kompozisyonumuz asıl dikkat ettiğimiz nokta her motifin belirli aralıklarla tekrarlanarak kompozisyonun tamamlanmasıdır.

5.12. Kalem işi Mihrap – Kestaneli

Fotoğraf 107: Mahmutpaşa Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)

Fotoğraf 108: Mahmutpaşa Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Mahmutpaşa Camii)

Fotoğraf 109: Kestaneli Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Mahmutpaşa Camii mihrap kalem işine baktığımızda geometrik şekiller ve merkezinde yıldız şeklinde motiflenerek tamamlanmıştır. Bu geometrik şekiller birbirine sütunlarla bağlanmıştır. Her bir sütunun kontur çizgisi içinde çiçek formu kullanılmıştır ve devamında kenarlarını motiflerle sarılmıştır.

Kestaneli kalıbımızı incelediğimiz zaman mihrapta karşılaştığımız dairesel şekiller görülmektedir. Kestaneli kalıbımızda da merkeze çiçek yerleştirilip tekrarlanarak dallarla sarmalanmıştır. Eserlerimiz birbirini kompozisyon olarak tamamlamaktadır.

Mahmut Paşa Camii; ahşap tavanlı ve zengin kalem işi süslemelidir. Kareye yakın dikdörtgen planlı olan cami dıştan sade bir görünüme sahip olmasına karşın iç mekânında zengin ahşap üzerine kalem işi süslemelere sahiptir. Caminin inşa kitabesi mevcut değildir. Vakıf kayıtlarında da inşa tarihine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle kesin bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Camideki kalem işi süslemelerde penç, hatayi, palmet, lale ve karanfil gibi motiflerin ağırlıkta olduğu görülür. Bu motifler bordürlerde bir dal üzerine sıralanmıştır. Tavan göbeğinde ve minber aynalığında ise çokgenler ve çok kollu yıldızlardan oluşan geometrik kompozisyonların içlerine yerleştirilmiştir (ATAK, 2015,189).

5.13. Drama-Kubbe Kalem işi

Fotoğraf 110: Meydan Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Meydan Camii)

Fotoğraf 111: Meydan Camii Burak Ceviz (Kaynak: Tokat Meydan Camii)

Fotoğraf 112: Drama Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Meydan Camii kubbe kalem işine baktığımızda merkeze yerleştirilmiş gül formu görülmektedir. Gül formunun kenarlarına ise üçgen şekillerle çevrelenmiştir. Drama kalıbımızda ise merkeze gül vurgulanarak biçimlendirilmiştir. İki farklı çalışmada kompozisyon oluşarak bütünlük sağlanmıştır.

Meydan Camii (Hatuniye Camii); 1485 yılında sultan II. Bayezid tarafından annesi Gülbahar Hatun adına inşa edilmiştir. Tokat'ta yoğun olarak bulunan Selçuklu zaviyeleri planından etkilenecek geliştirilen erken dönem Osmanlı zaviyeli camilerinin bütün Anadolu'daki en son ve en güzel örneğidir. Taç kapı mermer işçiliği ve künde kari kapısı, Sultan II. Bayezid'in kendi adına yaptırdığı Amasya Bayezid Camii'ndeki işçilikten çok üstündür. Beş gözlü olan son cemaat yeri kubbelerine geçişler pandantiflerle sağlanmıştır. Son cemaat yeri ve bütün kuzeybatı köşesinde yer alan minaresi tamamen kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Minarenin şeref altlarında ise mukarnaslar geçiş unsuru olarak tatbik edilmiştir (TC. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

5.14. Yarım elmalı – Yöresel halk kıyafeti

Fotoğraf 113: Yöresel halk kıyafeti Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 114: Yöresel halk kıyafeti Burak Ceviz (Kaynak: Tokat müzesi)

Fotoğraf 115: Yarım elmalı Burak Ceviz (Kaynak: Yasemin Ertaştan)

Kıyafetin motiflerine baktığımızda geometrik şekiller baklava dilimleri ve çiçek motifi görülmektedir. Yarım elmalı kalıbımızda da geometrik şekiller ile kenar suyunda da küçük baklava dilimleri dizili bir şekilde görülmektedir. İki eser birbirinden tamamen farklı olsa da biçimsel olarak birbirini etkileyerek kompozisyon sağlamıştır.

Yöresel kıyafetin (Öncek- yün) kısmı; dönemi belirtilmemiştir. Kumaşı yündür. Siyah yün zemin üzerine sarı, bordo, beyaz, kırmızı renkli iplikler işlenmiş çiçek ve üçgen motifli dar ve geniş bantlarla bezelidir. Uzun kenarları ve etek uçları pembe renk tetiklerle süslenmiştir. Bele renge renk, yünden örülmüş bir bant geçirilmiş, bele dikilmiş olan bel bağı uçları renge renk püsküllü saçaklarla süslenmiştir (Tokat Müzesi Etnografik Eser Envanteri, 1977, 3728).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tokat kalıp baskı yazmacılığı günümüz usta-çırak ilişkisi içinde başarıya ulaşmış ve devam etmektedir. Tokat kalıp baskı yazmaları, günümüzde birçoğu kaybolmuş veya zamanla deformasyona uğradığı için kullanılmamaktadır. Yoğun beceri ve emek isteyen bu sanat zanaat ustaları tarafından dönüştürülmesi bazı kalıp desenlerinin yok olmasına yüz tutmuştur. Kalıp baskı motif desenleri zengin içeriğe sahiptir. Bu motiflerde genel olarak çiçek, gül, kestane, elma vb. şekiller kullanılır. Plastik açıdan ele aldığımızda Anadolu insanları günlük yaşantılarında kullandıkları eşyalarında bu motiflerle karşılaşırız. Renk bakımından zengindir. Günümüzde kimyasal boyalar kullanılarak ana rengin dışına çıkılmıştır. Renkler soğuk sıcak ilişkisi içinde kullanıldığı gibi kontrast renkler kullanılarak daha canlı göz alıcı motifler ortaya çıkmıştır. En çok baskı kalıp yazmacılığında kullanılan renkler ana renklerdir. Bu bilgiler ışığında Tokat kalıp baskı yazmacılığının, Tokat ve halk sanatı açısından çok önemli bir zanaat olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Tokat yazma kalıplarını yapan ustalar geometrik şekiller ve çiçek motifleri kullanmışlardır. Çiçek motiflerinin ağırlıklı olması Tokat'ın coğrafi yapısıyla ilgilidir. Yazmalara kendine ait özellik ve kimliklerini oluşturarak kültürümüzü yaşatıp belgelendirerek günümüze gelmesini sağlamışlardır. Zanaatkârlar gördüklerinden çevrelerinden etkilenerek ve esinlenerek Tokat'a ait eserler çıkarmışlardır. Tokat halkının geçmişten günümüze gelen kültürel kimliğini, tarihini, doğal yapısını bizlere taşımışlardır.

Plastik açıdan değerlendirdiğimizde kalıp baskı ile incelediğimiz ahşap oymacılığı, taş mermer oymacılığı, kalem işlerinin birbirlerine ana merkezler olarak ritim, denge, şekil biçiminden etkilenmişlerdir. Buradan çıkan sonuçla zanaatkârlar bir önceki eserlerini zihninde canlandırarak yeni eserler ortaya çıkarmışlardır. Böylece eserlerde bütünlük sağlanarak kompozisyon oluşturulmuştur. Bazı çıkan eserler günümüzde simge, sembol olarak kültürümüze yerleşmiştir. Tokat asma yaprağı Tokat Valiliğinin logosu olarak kullanılmaktadır. Tokat elmalısı, Apple markası logosu olarak kullanılmakta bunları daha çoğalta bilmekteyiz. Kalıp baskı ile kalem işi, taş oymacılığı ve ahşap oymadaki incelediğimiz eserler birbirlerine şekil renk yönünden benzerdir. Birbirlerinin devamı niteliğindedir. Hepsi farklı dönemlerin

eserleri olmasına rağmen birbirlerini etkilemişlerdir. İncelenen eserlerde çiçek ve geometrik şekiller farklı türdeki eserlerde aynı benzerlikte kullanılmıştır.

Çalışmamızda Tokat elvan yazmalarından, Tokat içi boş ve Trabzon kenar, yazma ve kalıp örneklerine ulaşamamıştır. Aynı şekilde değişik yöre kalıplarıyla Tokat'ta basılan elvan yazmalardan Alaplı, Parçalı, Yarmalı ve Şam hamamiye, kalıp ve yazma örneklerine de ulaşamamış ve çalışmaya dâhil edilememiştir.

Bu çalışmamızla Tokat kalıp baskı yazmacılığına yeni bir bakış açısı kazandırarak bundan sonraki çalışmalara kaynak ve örnek olması teşkil edecektir. Kaybolmaya yüz tutan Tokat kültürü halk kültürü içinde bir bütünlük oluşturarak ele alınmış ve etkileşimin olduğunu gözler önüne çıkarmıştır.

Öneriler

- Bütün baskı tekniklerine ait kalıplar, oluşturulacak bir kurum ya da çatı altında toplanabilir.
- Bu örnekler çoğaltılarak ilgili kişilere dağıtılabilir.
- Bu konuyla ilgili proje çalışmaları yapılabilir.
- Eski yapılmayan kalıplar tekrar yapılarak koleksiyona eklenip koruma altına alınabilir.
- Kaybolmuş, günümüzde güncel bulunmayan yazmalarda koruma altına alınabilir.
- Kalıp baskı yazmacılığı konusunu akademik çerçevede çalışan akademisyenlere yardımcı olabilir.
- Kaybolmaya yüz tutan geleneksel el sanatları içinde yer alan kalıp baskı yazmacılığı çocuklarımıza öğretmek ve göstermek için resim dersleri içinde yer verilebilir.
- Çocuklarımızın yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamak için yazmacılık yapılan iş yerlerine ders kapsamında geziler düzenlenebilir. Öğrencilerin otantik öğrenmelerine katkıda bulunulabilir.
- Okullarda ve Akşam Sanat okullarında yazmacılıkla ilgili etkinlikler düzenlenebilir.

ÖZ GEÇMİŞ

14.04.1993 yılında Tokat Yeşilyurt ilçesinde dünyaya geldi. 2000-2003 yılları arasında Çerkez Danişment Köyü İlköğretim Okulunu, 2003-2007 yılları arasında Yeşilyurt İMKB Ortaokulunu bitirdi. Ardından 2007-2011 yılları arasında Tokat Anadolu Güzel Sanatlar Lisesine devam ettikten sonra 2011-2015 yılları arasında da Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümünü bitirdi.

2016 yılında başladığı Giresun Üniversitesi Resim ve Baskı Sanatları Anabilim Dalı bölümündeki yüksek lisans eğitimine 2019 yılı itibarı ile tez bitirme aşamasında devam etmektedir.

KAYNAKÇA

ARTUN, E. **Halk Kültüründe Değişimin Topluma Etkisi ve Sonuçları.** Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Adana. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_halk_degisim.pdf

AÇAR, M, F. (2014). **Geleneksel Türk El Sanatlarından Tokat Ahşap Baskı Yazmacılık Sanatı ve Yaşayan Son Ustaları.** Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı. Kütahya.

ATAK, E, (2015). **Tokat Mahmut Paşa Camii Kalem İşi Bezemeleri.** Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/6 Spring 2015, p. 197-226. ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

ALTUN, Y. G. (1999). **İstanbul Yazmaları.** Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Ana Sanat Dalı Grafik Sanat Dalı (82288). İstanbul.

Barışta, H. Ö. (1984). **Kastamonu'da Yazmacılık.** 196-210. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/693595>

BARIŞIK, S. ŞİMŞEK, T. YAYAR, R. KILINÇ, N. (2016). Tokat İlinde İç Göç ve Nedenleri. İzmir: Kitapana Basım Yayın Dağıtım Bilişim.

DEMİRCİ, S. M. (2016). **Elvan Yazmaları Diyarı Tokat.** Tokat Belediyesi Kültür Yayınları no:1. (ISBN- 978-605-66125-0-3).

ER, B. Ve HÜNEREL, S.Z. (2012). **Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi.** Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri dergisi, Cilt1, s.1.

ERKAN, N. (1990). **Tokat Baskı Yazma Sanatı**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ERTAŞTAN. Y. (2019). **Yazma ve Kalıp Fotoğrafları**. Kalıp Ustası ve Koleksiyoncu.

KUTLU, M.M. (2009). **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Eğitime Yönelik İlk Adım: Halk Kültürü Dersi**. Milli Folklor,21, s.82

KÂHYA, Y. KAZMAOĞLU, M. MAZLUM, D. SANER, T. SOYSAL, M. TANYELİ, G. (1997). **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt:3, s.1696, İstanbul: Yem Yayınları.

KAYA, R. (1988). **Türk Yazmacık Sanatı (Tahta Kalıpla Kumaş Baskı)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Motif Fotoğrafları. (2018). T.C. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

OK, Ç. (2015). **Tokat İlinde Geleneksel Yazmacılık**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.

ÖZGEN, M. (2017). **Şehr-i Meydan Tokat**. Ankara: Gece Kitaplığı.

ÖZEY, R. (2014). **Kültürel Coğrafya**. İstanbul: Aktif Yayınevi.

ÖZ, D, N. (2006). **Türk Yazmacılık Sanatı ve Son Dönem İstanbul Yazmaları**. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Programı. İstanbul.

PEKTAŞ, H. (1990). **Serigrafi baskı sanatı**. Milliyet Sanat Dergisi, 248, 35-39.

TANRIKULU, M. (2014). **Coğrafya ve Kültür**. Ankara: EDGE Akademi.

TÜMERTEKİN, E. ÖZGÜÇ, N. (2012). **Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür-Mekân**. İstanbul: Çantay Kitabevi.

TURANİ, A. (1966). **Sanat Terimler Sözlüğü**. Ankara: Toplum Yayınları.

Tokat Müzesi, (2019). **Etnografik Eser Envanteri**.

Tokat Müzesi, (2019). **Arkeolojik Eser Envanteri**.

Tokat Müzesi, (2019). Fotoğraflar.

Tokat İl Yılığı, (1967).

T.C. Tokat Valiliği, (1998).

TÜRKER, K. (1996). **Ağaç Baskı Tokat Yazmaları**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

T.C. Tokat Valiliği İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù. (2013). **Tokat Yazmacılığı**. (ISBN: 978-605-1)

T.C. Tokat Valiliği İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù. (2015).

TEZEL, Z. (2009). **Yazmacılık Sanatında Desenleme Teknikleri (Kalıp Tekniğiyle Ağaç Baskı Uygulama Òrneđi)**. Gazi Òniversitesi Endùstriyel Sanatlar Eğitimi Eğitim Fakùltesi Dergisi Sayı:25, s.27-40.

YILDIRIM, A. ŞİMŞEK, H. (2016). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seğkin Yayıncılık.

www.tdk.gov.tr. 11.02.2019 tarihinde